

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI SIEMIANOWIC ŚLĄSKICH NA LATA 2015 - 2018

Siemianowice Śląskie 2015

Spis treści:

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce.....	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	6
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	6
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	8
1. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.....	8
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego.....	9
3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2014-2017.....	10
4. Samorząd terytorialny w systemie ochrony zabytków w Polsce.....	10
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	11
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	11
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	17
5.2.1. Zarys historii Siemianowic Śląskich.....	17
5.2.2. Krajobraz kulturowy	18
5.2.3. Zabytki nieruchome	21
5.2.4. Zabytki ruchome	37
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	41
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	41
5.5. Zabytki o największym znaczeniu dla gminy.....	41
6. Analiza szans i zagrożeń	41
7. Zadania programu opieki nad zabytkami	43
7.1 Priorytety programu opieki nad zabytkami.....	43
7.2. Kierunki działań programu opieki nad zabytkami.....	43
8. Realizacja programu opieki nad zabytkami	44
9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	44
10. Aneksy:	
1. Rejestr zabytków architektury miasta Siemianowic Śląskich	45
2. Gminna Ewidencja Zabytków – wykaz obiektów.....	45
3. Wykaz stanowisk archeologicznych Siemianowic Śląskich.....	49

Opracowała: Małgorzata Derus

Fotografie: M. Derus, M. Droń, W. Łaszkiewicz, fot. archiwalne z zasobów Referatu Zieleni

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania jest ocena stanu dziedzictwa kulturowego w Siemianowicach Śląskich, natomiast celem jest określenie kierunków działań mających na celu ochronę posiadanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz opieka nad siemianowickimi zabytkami.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Siemianowice Śląskie ma za zadanie:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie nowych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Celem tego dokumentu jest zwrócenie uwagi na najcenniejsze zabytki w skali regionu i gminy oraz wskazanie zagrożeń, które mogą wpłynąć na ich degradację. Wskazane zostały działania zmierzające do zahamowania procesu degradacji zabytków oraz mające na celu poprawę stanu zachowania. Program omawia zawarte w dokumentach uchwalonych przez Radę Miasta regulacje prawne związane z zagospodarowaniem przestrzennym, ochroną środowiska kulturowego ze zwróceniem uwagi na zabytki przyrody oraz z szeroko pojętą ochroną zabytków. Wskazuje źródła finansowania konserwacji obiektów zabytkowych i wyznacza zadania priorytetowe na lata 2015-2018. Program wymaga cyklicznej aktualizacji. Prezydent Miasta opracowuje kolejne programy co cztery lata.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Rozdział 8 Art. 87. 1. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (**t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, 774.**) mówi o zasadach sporządzania wojewódzkiego, powiatowego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami. Zgodnie z zapisem gminny program opieki nad zabytkami sporządza prezydent miasta na okres 4 lat. Rada Miasta przyjmuje *Gminny Program Opieki nad Zabytkami* stosowną uchwałą po uprzednim uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Co dwa lata prezydent miasta sporządza sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy. Program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Art. 87 ust. 2 określa cele powstania programu, według następujących punktów:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

1. **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** objęła zabytki zadeklarowaną ochroną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 Konstytucji RP).

2. Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, 774.)**. Poniżej wskazano najważniejsze artykuły dotyczące szeroko pojętej ochrony zabytków, również w odniesieniu do tworzenia wymaganych przepisami ustawy aktów prawnych na poziomie województwa, powiatu i gminy.

Ustawa w art. 3 (ust.1, 2 i 4) definiuje m.in. pojęcie zabytku, zabytku nieruchomego i zabytku archeologicznego – nieruchomego i ruchomego w sposób następujący:

1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

2) zabytek nieruchomy-nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;

4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Art. 4. mówi o ochronie zabytków, która polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań w tym zakresie. Gminy między innymi mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”.

Art. 5. definiuje obowiązki właściciela zabytków wynikające ze sprawowanej opieki nad zabytkiem.

Art. 6. wskazuje zabytki podlegające ochronie i opiece, bez względu na stan zachowania.

Art. 7. określa formy ochrony konserwatorskiej, jakimi są wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, utworzenie zapisów o formach ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Art. 16. i 17. określają warunki, na jakich Rada Gminy może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego i zachowania znajdujących się na terenie gminy zabytków nieruchomych charakterystycznych dla lokalnej tradycji budowlanej. Park kulturowy gmina tworzy poprzez podjęcie stosownej uchwały po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. W dalszych punktach artykułów wskazane są obowiązki i możliwe zadania gminy wynikające z utworzenia parku kulturowego.

Art. 18. i 19. oraz 20. mówią o konieczności uwzględniania spraw związanych z ochroną zabytków przy sporządzaniu dokumentów strategicznych na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym, w tym miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, studiach uwarunkowań i kierunków rozwoju, strategiach ogólnokrajowych, wojewódzkich, powiatowych i lokalnych oraz o konieczności uzgodnień projektów i zmian w planach zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21. i 22. wskazują ewidencję zabytków jako podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym oraz określają sposób prowadzenia ewidencji zabytków i zasady włączania do niej kart ewidencyjnych. Zakres informacji o zabytkach nieruchomych, zawartych w karcie adresowej określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. nr 113, poz. 661).

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa śląskiego;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89. określa zasady sporządzania programów opieki nad zabytkami na szczeblu województwa, powiatu i gminy.

3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2015 r., poz. 1515) mówi o tym, iż wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Wśród zadań własnych gminy wymienione zostały zadania związane z kulturą, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. W Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2015, poz. 199) jest mowa o uwzględnieniu wymagań ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2015, poz. 443) Przepisy ustawy normują sprawy związane z projektowaniem, budową, utrzymaniem i rozbiórką obiektów budowlanych, nie naruszając przepisów odrębnych, m.in. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (j.t.Dz.U. 2013 r. poz. 1232), mówi o tym, iż ochrona środowiska polega m.in. na zachowaniu wartości kulturowych.

7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (j.t. Dz.U. 2013 poz. 627), określa kompetencje dotyczące pielęgnacji i wycinki drzew na terenach objętych ochroną konserwatorską.

8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (j.t. Dz.U. z 2014 r., poz. 518, z późn. zm.), wskazuje konieczność opieki nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także określa sposób postępowania z nieruchomościami objętymi prawną opieką konserwatorską.

9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (j.t. Dz.U. z 2012, poz. 406, z późn. zm.), mówi o tym, iż działalność kulturalna polega na ochronie i upowszechnianiu kultury. Przywołana ustawa posiada także zapisy o mecenacie sprawowanym nad działalnością kulturalną m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego.

10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (j.t. Dz. U. z 2014 r., poz. 1118, z późn. zm.). W myśl zapisów ustawy gminy mają możliwość wspierania działalności kulturalnej związanej z ochroną zabytków i tradycji prowadzonej przez organizacje pozarządowe.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (j.t. Dz.U. z 2012 r., poz. 987, z późn. zm.), gdzie podane są zasady funkcjonowania muzeów w Polsce oraz zdefiniowane są podstawowe cele muzeów, w tym trwała ochrona dóbr kultury, badanie zgromadzonych zbiorów, katalogowanie i opracowywanie ich, prowadzenie badań naukowych nad nimi, upowszechnianie poprzez organizowanie wystaw stałych i czasowych, prowadzenie działalności wydawniczej, udostępnianie do celów edukacyjnych. Ustawa nakłada na gminę jako podmiot tworzący muzeum obowiązek zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju tej instytucji, zabezpieczenia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom i sprawowania nadzoru nad muzeum.

2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (j.t. Dz. U. z 2012 r. poz. 642, poz. 908, z 2013 r. poz. 829.), w której podkreśla się, że biblioteki i ich zbiory są dobrem narodowym i służą zachowaniu dziedzictwa narodowego.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (j.t. Dz. U. z 2015 r. poz. 1446.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Uchwała nr 125/2014 Rady Ministrów w sprawie „**Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**” podjęta 24 czerwca 2014 r. wyznaczyła okres realizacji Programu na lata 2014–2017. Program ten realizują państwowe instytucje kultury, t.j. Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku. System ochrony zabytków obowiązujący w Polsce zapoczątkował wydany w 1918 r. Dekret Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego z dnia 31 października o opiece nad zabytkami sztuki i kultury (Dziennik Praw Królestwa Polskiego z 1918 r. Nr 16, poz. 36). System ten w okresie międzywojennym zyskał ostateczną formę w 1928 r. na mocy *rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca o opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 1928 r. Nr 29, poz. 265, z późn. zm.14)). Na tej podstawie utworzono funkcjonujący do dziś rejestr zabytków. Dział II wspomnianego rozporządzenia określał strukturę i organizację organów opieki nad zabytkami, przyznając obowiązki w tym zakresie administracji państwowej. W 1962 roku dokonano istotnej zmiany w obowiązującym systemie ochrony zabytków w Polsce, wprowadzając w życie *ustawę z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury* (Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150, z późn. zm.16)). Wspomnianą ustawą wprowadzono pojęcie ochrony zabytków, jako wyłączną kompetencję państwa. Obecnie obowiązująca ustawa (j.t. Dz.U. 2014, poz.1446) z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z aktami wykonawczymi) reguluje kwestie związane m.in. z formami i sposobami ochrony zabytków, zagospodarowaniem zabytków, prowadzeniem badań, prac i robót oraz podejmowaniem innych działań przy zabytkach, nadzorem konserwatorskim, zasadami finansowania opieki nad zabytkami, Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz ochroną zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizacją organów ochrony zabytków, społecznymi opiekunami zabytków, przepisami karnymi. Zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury opracował **Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami**. Dokument podkreśla istotną rolę zabytków w procesie kształtowania polityki kulturalnej państwa. Zachowanie, ochrona i konserwacja zabytków jest ważnym zadaniem w interesie publicznym. Przypomniane zostały podstawowe zasady konserwatorskie porządkujące sprawy związane z ochroną i konserwacją zabytków: Wymieniono tu jako pierwszą zasadę, żeby **przede wszystkim nie szkodzić, zasadę poszanowania oryginalnej tkanki zabytku, minimalnej w nią ingerencji, usuwania wyłącznie tego, co zabytkowi może zaszkodzić, zasadę czytelności i możliwości odróżnienia wszelkich ingerencji, oraz zasadę odwracalności metod i materiałów**. W dokumencie przyjęto tezy dotyczące stanu wszelkiego typu zabytków (ruchome, nieruchome, archeologiczne, techniki, wpisane na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO), stan służb konserwatorskich, opieki nad zabytkami i uregulowań prawnych; działania systemowe (powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną i polityką bezpieczeństwa państwa). Kolejną tezą było stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej, dokumentowanie, monitorowanie i ujednolicenie metod działań profilaktycznych, ochronnych i konserwatorskich; kształcenie i edukacja nie tylko służb konserwatorskich, ale społeczeństwa ze

szczególnym naciskiem na właścicieli i użytkowników dóbr kultury oraz międzynarodowa współpraca w obszarze Europy Środkowej z instytucjami i organizacjami.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 przyjęte przez Radę Ministrów w 2004 r. i 2005 r. określiły priorytety dotyczące dziedzictwa kulturowego. Jest to aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe. W ramach tego priorytetu przyjęto materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację, a także zwiększoną dostępność do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Priorytet ten pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów i wykorzystanie potencjału jakim jest posiadane dziedzictwo kulturowe. Kolejnym priorytetem jest edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Dokumentem wdrożeniowym jest **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013**. Program ten wytyczył strategiczne cele polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków, którymi są: przygotowanie skutecznego programu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami, podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa, poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich, ograniczenie uznaniowości konserwatorów, kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Narzędziami realizacji celów **Uzupełnienia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020** jest 11 programów operacyjnych Ministra Kultury. Programy są podstawą ubiegania się o środki Ministra Kultury na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze.

Organami ochrony zabytków są: minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewodowie. Organem pierwszej instancji jest wojewódzki konserwator zabytków, a organem wyższego stopnia minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. W imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków realizujący przypisane mu zadania za pomocą Departamentu Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W imieniu wojewodów zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonują wojewódzcy konserwatorzy zabytków. Na podstawie art. 96 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa. Zakres kompetencji samorządowego (miejskiego lub powiatowego) konserwatora zabytków jest uzależniony wyłącznie od treści zawartego porozumienia (z wyłączeniem kompetencji zastrzeżonych przepisami cytowanej wyżej ustawy dla wojewódzkich konserwatorów zabytków). Konserwatorzy samorządowi w różny sposób mogą się wypowiadać w odniesieniu do nieruchomości stanowiących własność komunalną oraz inwestycji komunalnych. W części przypadków takie działania wyłączone są z ich kompetencji i pozostawione do decyzji właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Rola samorządowych konserwatorów zabytków w istotny sposób wpływa na działalność organów I instancji – szacunkowo ok. 20–25% wszystkich aktów administracyjnych i innych działań wobec zabytków jest efektem ich bieżącej działalności. Gmina Siemianowice Śląskie zawarła takie Porozumienie. Kompetencje nadane miastu na jego podstawie dotyczą zabudowy miejskiej z uwzględnieniem obiektów małej architektury. Natomiast wyłączono z Porozumienia zabytki techniki, zieleni zabytkowej i obiekty wpisane do rejestru zabytków, zastrzegając je do wyłącznej kompetencji Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

1. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020

4 lipca 2005 r. Sejmik Województwa Śląskiego Uchwałą nr II/37/6/2005 przyjął **Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020**, który to dokument jest aktualizacją przyjętej w 2000 r. **Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”**. Jest to jeden z najważniejszych dokumentów wyznaczających kierunki rozwoju regionu. Dokument zakłada rozwój pod względem:

1. Społecznym (edukacja, otwartość, tożsamość, kompetencje),
2. Gospodarczym (innowacyjna gospodarka),
3. Środowiskowym (bioróżnorodność i zdrowe życie),
4. Infra-technicznym (dostępność transeuropejska).

Stawia przed sobą następujące cele:

1. Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego,
2. Rozbudowa i unowocześnienie systemów infrastruktury technicznej,
3. Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki,
4. Poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni.

W rozdziale **III. Ustalenia Strategiczne** w punkcie 1. została przedstawiona wizja województwa śląskiego, w punkcie 2. priorytety rozwoju, wśród których na pierwszym miejscu znalazły się sprawy edukacji, kultury, mobilności i aktywizacji zasobów ludzkich. Ma to duże znaczenie w wielokulturowym województwie śląskim, przy jednoczesnym silnym poczuciu tożsamości lokalnej i regionalnej oraz otwartości wobec tradycji europejskiej. Dokument zwraca uwagę na konieczność szczególnej dbałości o materialne dziedzictwo kulturowe, a możliwość jego wykorzystania wymaga podjęcia działań zapobiegających jego niszczeniu. Wśród priorytetów znajduje się również ochrona i kształtowanie środowiska oraz przestrzeni, przy czym zwraca się uwagę na wzmocnienie walorów i ochronę środowiska przyrodniczego. W punkcie 3. określone zostały cele strategiczne i kierunki działań. Pierwszym celem strategicznym jest wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego. Realizacja tego celu została określona poprzez wyznaczenie kierunków działań, w tym zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w kulturze i wzmocnienie środowisk twórczych. Zwrócono uwagę na tworzenie warunków podmiotom tworzącym instytucje kultury, rozwijanie twórczych uzdolnień, kształcenie potrzeby uczestnictwa w kulturze i upowszechnianie dziedzictwa kultury narodowej, edukację regionalną, pracę na rzecz środowisk zmarginalizowanych i zagrożonych. Trzeci cel strategiczny wśród kierunków działań wskazuje na konieczność podnoszenia atrakcyjności turystycznej regionu. Gospodarka turystyczna oceniana jest jako najbardziej przyszłościowy pod względem dynamiki rozwoju dział gospodarki narodowej. Podniesienie atrakcyjności turystycznej przyczyni się do wzmocnienia działań związanych z turystyką, gastronomią, wypoczynkiem i rekreacją. Ważnym zadaniem jest wypracowanie i rozwój regionalnych produktów markowych w turystyce, m.in. turystyki biznesowej, miejskiej i kulturowej, wiejskiej, pielgrzymkowej, rekreacyjnej, aktywnej i specjalistycznej. Dokument zwraca uwagę na konieczność podjęcia działań związanych z rozbudową zaplecza noclegowo-gastronomicznego, infrastruktury turystycznej na terenach o

walorach przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych oraz zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne zbiorników wodnych. Konieczne jest także zbudowanie sprawnego systemu promocji produktów turystycznych w kraju i za granicą. Kolejnym celem strategicznym jest poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni. Dla realizowania tego ostatniego celu ważna jest ochrona istniejących zasobów przyrodniczych, będących wyrazem bioróżnorodności regionu. Należy podjąć działania celem podniesienia i utrzymania atrakcyjności krajobrazu. Zasoby przyrodnicze powinny służyć rozwojowi turystyki i kreowaniu proekologicznych zachowań mieszkańców. Ochrona istniejących zasobów przyrodniczych powinna opierać się na świadomym kształtowaniu dziedzictwa kulturowego, które będzie mogło służyć następnym pokoleniom. Niezbędne jest utworzenie systemu chroniącego przyrodę, zapewniającego jednocześnie prawidłowe funkcjonowanie środowiska naturalnego. Twórcy dokumentu dostrzegli konieczność opracowania planów ochrony parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody na terenie województwa. Aktualizacja powyższego dokumentu miała miejsce w lipcu 2014 r. W rozdziale 1. Diagnoza strategiczna zajęto się szczegółowo środowiskiem. Wskazane zostały obszary cenne przyrodniczo z podkreśleniem, że województwo śląskie obejmuje swoim zasięgiem jeden z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów Polski południowej. Ochroną przyrody zostało objętych 22,15% powierzchni województwa. Pomniki przyrody są najliczniej reprezentowaną formą ochrony przyrody w województwie śląskim (w 2011r. było ich 1521). Utworzono tu sześćdziesiąt cztery rezerwaty przyrody i osiem parków krajobrazowych. Komisja Europejska zatwierdziła czterdzieści jeden obszarów NATURA 2000, w tym pięć obszarów specjalnej ochrony ptaków. W rozdziale 2. Prognozy i trendy kształtujące procesy rozwoju regionu w prognozowaniu zmian gospodarczych zwrócono uwagę na podnoszenie się atrakcyjności i dostępności turystycznej i inwestycyjnej. Prognozowana jest rewolucja w kulturze, która ujmuje przestrzeń kultury nie tylko jako obszar tworzenia, lecz także innowacji o charakterze gospodarczym i społecznym. Wskazano również na wzrastający stopień zagrożenia wybranych grup roślin, zwierząt i siedlisk przyrodniczych.

2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego – dokument powstał w 2004 r. Jest elementem planowania regionalnego, przestrzennego i zintegrowanego. Określa cele i kierunki polityki przestrzennej województwa wyprowadzone bezpośrednio ze Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego. Głównym celem polityki przestrzennej jest kształtowanie struktury przestrzennej województwa w taki sposób, żeby sprzyjała wszechstronnemu rozwojowi województwa.

Cele polityki przestrzennej:

1. Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa.
2. Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej.
3. Ochrona i wzmocnienie obszarów chronionych oraz wielofunkcyjny rozwój terenów otwartych.
4. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury.
5. Stymulowanie innowacji w regionalnym systemie zarządzania przestrzenią.
6. Rozwój współpracy między regionami w zakresie planowania przestrzennego.
7. Ochrona i wzmocnienie systemu obszarów chronionych oraz wielofunkcyjny rozwój terenów otwartych.

Oczekiwanym rezultatem jest wzrost ekonomicznej siły obszarów wiejskich, poprawa warunków życia mieszkańców tych obszarów oraz wykształcone wielofunkcyjne ośrodki osadnicze, a także utrzymanie krajobrazów kulturowych i prawidłowe funkcjonowanie systemu ekologicznego województwa. Plan będzie realizowany przez zadania rządowe i samorządowe, inicjatywy legislacyjne, projekty zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o uwzględnienie zawartych w Planie rekomendacji w polityce przestrzennej samorządów lokalnych. W pierwszej części Plan diagnozuje stan i wskazuje główne problemy występujące w województwie. Wskazuje zasoby środowiska przyrodniczego i problemy jego ochrony. Odnosi się do wielokulturowego, bogatego i

zróżnicowanego dziedzictwa kulturowego województwa, wynikającego z położenia województwa na przecięciu szlaków komunikacyjnych wschód-zachód i północ-południe. Zwraca uwagę na związek zachodzący pomiędzy jakością krajobrazu a jakością życia w regionie oraz na konieczność ochrony tego krajobrazu. Zauważa też, że przemiany ostatnich dekad i nowe inwestycje zagrażają historycznym krajobrazom kulturowym, które szybko tracą swe cechy. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy dostrzegać gospodarcze znaczenie krajobrazu, co może stanowić o atrakcyjności i konkurencyjności turystycznej województwa śląskiego.

3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2014-2017

1. Zawiera diagnozę zasobów zabytkowych województwa, opisuje ważniejsze obiekty zabytkowe w województwie śląskim i wskazuje możliwe ustawowe sposoby ich ochrony.
2. Wskazuje czynniki tożsamości regionalnej i uwarunkowania regionalne dziedzictwa kulturowego.
3. Wskazuje cele i kierunki działań *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim*.
4. Wskazuje możliwe źródła finansowania szeroko pojętej ochrony dziedzictwa kulturowego.
5. Podkreśla wpływ ośrodków metropolitalnych na kształtowanie krajobrazu kulturowego.

4. Samorząd terytorialny w systemie ochrony zabytków w Polsce

Za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9 *ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (j.t. Dz. U. z 2013 r. poz. 594, z późn. zm.) do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Art. 4 ust. 7 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym* (j.t. Dz.U. 2013 poz. 595) stanowi, że powiat wykonuje zadania o charakterze ponadgminnym, w tym m.in. w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Art. 7 ust. 1 pkt 9 *ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, art. 4 ust. 7 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym* oraz art. 14 ust. 3 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa* odnoszą się zarówno do ochrony zabytków, jak i opieki nad zabytkami, bowiem jednostki samorządu terytorialnego są właścicielem ok. 21% zabytków nieruchomych i zobowiązane są do opieki nad nimi (art. 5 i art. 71 u.o.z.). Co więcej, to gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4 *ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami*). W związku z tym z dniem 1 stycznia 1999 r. zdecentralizowano nie tylko zadania związane z ochroną zabytków, ale jednocześnie nastąpiło także przekazanie większości zabytków nieruchomych do zasobu samorządowego. Tym samym jednostki samorządu terytorialnego, działając w sferze *dominium*, na równi z pozostałymi właścicielami, zobowiązane są do dbałości o powierzone obiekty.

Obok zadań własnych, o których mowa w art. 7 ust. 1 pkt 9 *ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, art. 4 ust. 7 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym* oraz w art. 14 ust. 3 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa*, zgodnie z treścią ustawy przekazano jednostkom samorządu terytorialnego duże kompetencje w realizacji zadań ochronnych. Jednostki samorządu terytorialnego, wdrażając postanowienia programów opieki nad zabytkami, uzupełniają działania państwa w zakresie prawnej ochrony zabytków: gminy dysponują kompetencjami w zakresie ustanowienia parku kulturowego, prowadzenia gminnych ewidencji zabytków oraz wprowadzania ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Szczególną rolę odgrywają tu programy opieki tworzone na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego, stanowiące bardzo istotny element zarządzania dziedzictwem kulturowym na danym obszarze.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Zapisy prawa miejscowego są strategicznymi dokumentami dla gminy. Określają stan zasobów dziedzictwa kulturowego, jak i krajobrazu kulturowego gminy. Wyznaczają kierunki działań mających na celu ochronę istniejącego zasobu kulturowego i przyrodniczego gminy Siemianowice Śląskie. Położenie tej gminy pozwala na zwiększenie atrakcyjności dla mieszkańców okolicznych miast pod warunkiem zaproponowania tego, co dla nich będzie atrakcyjne – np. zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez ofertę turystyczną (ścieżki dydaktyczne, ścieżki rowerowe) i kulturalną (Siemianowickie Centrum Kultury, Muzeum Miejskie, Biblioteka Miejska). **Plan Rozwoju Lokalnego** określa m.in. kierunki działań mające na celu podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy Siemianowice Śląskie. **Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego (Dz.Urz.Województwa Katowickiego Nr 6, poz. 48 z 12 marca 1998 r.)** i jego aktualizacje dla fragmentów miasta w latach 2009-2014 określają zasady ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego na terenie gminy. W zapisach Planu Zagospodarowania Przestrzennego wymienione zostały **obiekty chronione**, ogólne **zasady ochrony obiektów i zespołów oraz układu przestrzennego**. Ustalono strefy ochrony konserwatorskiej oraz ochrona istniejącej zieleni i starodrzewu. Zarządzeniem Prezydenta Miasta nr 1925 z dnia 29 kwietnia 2014 r. wprowadzona została **Gminna Ewidencja Zabytków** (uzgodniona i zaakceptowana przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków).

Główne problemy zagospodarowania przestrzennego miasta określić można następująco:

- 1) przebudowa układu komunikacyjnego, z wykorzystaniem regionalnego zamierzenia w postaci tzw. „drogi na lotnisko” (która jest jednocześnie „wschodnią obwodnicą miasta”) oraz z wykorzystaniem terenu po kolejce wąskotorowej (dla tzw. „małej obwodnicy śródmieścia),
- 2) adaptacja terenów po kopalni „Siemianowice” pomiędzy ul. Olimpijską a linią kolejową, dla funkcji usługowych i mieszkaniowych – w celu wzmocnienia i rozbudowy centrum miasta (problemem pozostaje przekroczenie bariery linii kolejowej),
- 3) rewitalizacja śródmieścia,
- 4) ograniczenie rozpraszania zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej - ponad niezbędne i zaplanowane zamierzenia,
- 5) adaptacja innych terenów przemysłowych (np. terenów po kopalni „Michał”, szyb „Bańgów”, szyb „Północny”, Huta „Jedność”) – nie zawsze powinno być to wyłącznie odtworzenie funkcji przemysłowej; dla niektórych terenów wskazane wprowadzenie funkcji mieszkaniowej,
- 6) zagospodarowanie nowych terenów, w tym pod zabudowę mieszkaniową (przede wszystkim Przełajka, Bańgów - tzw. "Zielone wzgórze" oraz rejon ul. Domina),
- 7) ochrona wartości przyrodniczych (w tym grunty rolne w Przełajce) i kulturowych miasta,
- 8) wykorzystanie możliwości wynikających z istnienia na terenie miasta terenów Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej,
- 9) zagospodarowanie terenów pod funkcje gospodarcze na Srokowcu (przy planowanym układzie nowych dróg) i w Michałkowicach (przy DK 4, 94 i planowanej „zachodniej obwodnicy miasta”).

Fabryka Elementów Złącznych (rejon ulic Głowackiego, Matejki, Fabrycznej)

Zabudowa w rejonie ulicy Olimpijskiej (tereny byłej kopalni Richter)

Na terenie miasta znajdują się obszary przyrodniczo cenne, prawnie chronione (ujęte w tabelce załączonej poniżej):

Tabl. 1.5.4.1. Obszary cenne przyrodniczo, prawnie chronione (stan w październiku 2005 r.). Forma ochrony i nazwa obszaru	Pow. w ha	Ogólna charakterystyka	Cenne elementy przyrody	Uchwała Rady Miejskiej
Obszar chronionego krajobrazu „Przełajka”	39,49	Łąki, pola, ugory	Storczyk szerokolistny, welnianka wąskolistna, knieć błotna, pokłaskwy, potrzescze, 3 gatunki jaskółek	280/97 z 27.02.1997
Użytek ekologiczny „Michałkowicka Kępa”	3,25	Obszar źródliskowy	Turzyce zaostrowa i błotna, kumak nizinny, dzięciołek, kopciuszki	279/97 z 27.02.1997
Użytek ekologiczny „Staw pod Chorzowem”	3,25	Staw z zachowanym strefowym układem roślinności i bogatą awifauną	Świbka błotna, mewa śmieszka, czajki, płaskonos, krwawodzioby, zauszniaki, perkozki, perkozy dwuczube, głowienki, cyranki, cyraneczki, piżmaki	281/97 z 27.02.1997
Użytek ekologiczny „Brynicka Terasa”	8,30	Trzcinowisko, zarośla nadrzeczne, roślinność kserotermiczna	Dziewięciśł bezłodygowy, gółka długoostrogowa, dziki bez hebd, sowa uszata, cyranka, remiz, sarna, dukacik czerwienńczyk	282/97 z 27.02.1997
Użytek ekologiczny „Bażanciarnia”	39,32	Największy teren leśny miasta	Wąkrota zwyczajna, gajowiec żółty, myszołowy, sarna, łasica	283/97 z 27.02.1997
Użytek ekologiczny „Staw Remiza”	1,54	Staw z bogatą herpetofauną	Traszka pospolita, rzekotka, ropuchy szara i zielona, kumak nizinny, perkozek	284/97 z 27.02.1997
Użytek ekologiczny „Park Pszczelnik”	8,21	Część płn. -leśna, część pld. -dawna piaskownia, bogata mikoflora	Czworolist, czermień błotna, nerecznica grzebieniasta, purchawica olbrzymia, czarka szkarłatna, czartawa pospolita, rudziki, dzięcioły duże, dzięciołki	285/97 z 27.02.1997

Dla stanowisk archeologicznych wyznaczonych na terenie miasta wskazane jest przyjęcie stref ochrony o promieniu 30 m. Jako stanowisko archeologiczne należy również traktować wpisany do rejestru zabytków zespół pałacowo - parkowy w Parku Miejskim. Dla stref ochronnych stanowisk archeologicznych obowiązuje powiadamianie odpowiednich służb archeologicznych o podejmowaniu prac ziemnych oraz wstrzymanie takich prac w przypadku natrafienia na obiekty o cechach zabytkowych.

Program ochrony środowiska obejmujący plan gospodarki odpadami na lata 2004 – 2015 dla miasta Siemianowice Śląskie. Wyk.: Główny Instytut Górnictwa. Katowice, grudzień 2003.

Praca została wykonana w dwóch etapach: 1. „Opis istniejącego stanu poszczególnych elementów środowiska w mieście Siemianowice Śląskie”, „Opis istniejącego stanu gospodarki odpadami w mieście oraz analiza i ocena istniejącego stanu w świetle obowiązujących przepisów prawnych”; 2. „Program ochrony środowiska dla miasta Siemianowice Śląskie”, „Plan gospodarki odpadami” [uchwała Nr 354/2004 Rady Miasta Siemianowic Śląskich z dnia 24 czerwca 2004 r., oraz uchwała Nr 380/2004 Rady Miasta Siemianowic Śląskich z dnia 22 lipca 2004 r].

Program określa „cele ekologiczne i przedsięwzięcia priorytetowe miasta”:

A – ochrona krajobrazu:

- Podejmowanie działań zmierzających do zabezpieczenia oraz wykorzystania zespołów lub pojedynczych obiektów zabudowy przemysłowej o istotnej dla krajobrazu miasta wartości,
- Zabezpieczenie i zagospodarowanie w celu dydaktyczno - rekreacyjno-sportowym byłych kamieniołomów wapieni;

B – Ochrona wód podziemnych:

- Działania zmierzające do racjonalnego wykorzystania i zabezpieczenia przed zanieczyszczeniem wód GZWP nr 329 (w utworach węglanowych triasu),
- Podjęcie działań w kierunku selektywnego wypompowywania niskozmineralizowanych wód podziemnych z byłej kopalni „Siemianowice” i wykorzystanie ich do celów komunalnych;

C – Ochrona wód powierzchniowych:

- Systematyczne działania w kierunku poprawy jakości wód Rowu Michałkowickiego i rzeki Brynicy,
- Kontynuacja działań zmierzających do rewitalizacji stawów o istotnym znaczeniu z punktu widzenia ekologii – obejmujących ich czyszczenie, uszczelnienie i zabezpieczenie zasilania w wodę;

D – Ochrona przed nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska:

- doskonalenie systemu współpracy Państwowej Straży Pożarnej, Policji i innych służb (ŚWIOŚ, zarządy dróg publicznych) w celu zapobiegania i zarządzania w razie wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, w tym awarii przemysłowych,
- działania na rzecz minimalizacji zagrożeń dla środowiska związanych z działalnością gospodarczą (awarie przemysłowe),
- edukacja społeczeństwa na rzecz kreowania zachowań w sytuacji wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, w tym awarii przemysłowych;

E – Ochrona gleb i powierzchni ziemi:

- Podjęcie systematycznego monitoringu stanu gleb,
- Ukierunkowywanie działalności rolniczej na obszarach zasięgu oddziaływania przemysłu, zmierzające do zastąpienia części upraw innymi roślinami oraz do przekwalifikowania części szczególnie skażonych obszarów do innego sposobu ich użytkowania;

F – Utrzymanie i rozwój zasobów przyrodniczych miasta:

- Ochrona zasobów przyrody w oparciu o systematyczne badania i obserwacje na terenach chronionych i obszarach uznanych za podlegające ochronie,
- Zadrzewianie i zakrzewianie terenów zdegradowanych,
- Konserwacja, przebudowa i rozwój zieleni w pasach drogowych i osiedlowej,
- Przeciwdziałanie dewastacji zieleni poprzez popularyzację zagadnień ochrony przyrody i edukację młodzieży;

G – Poprawa jakości powietrza na terenie miasta:

- Kontynuacja i wzmożenie działań w zakresie termomodernizacji i modernizacji źródeł ciepła w obiektach użyteczności publicznej, budynkach mieszkalnych i obiektach usługowych,
- Stworzenie i realizacja programu planowej przebudowy systemów zasilania w ciepło dzielnic i obszarów zabudowy mieszkalnej (wraz z montażem finansowym),
- Kontynuacja i wzmożenie działań w zakresie przebudowy układów komunikacyjnych,
- Wykonanie inwentaryzacji źródeł emisji niezorganizowanej i opracowanie programu jej redukcji,
- Okresowa kontrola stężeń zanieczyszczeń na terenie miasta w wyznaczonych reprezentatywnych punktach;

H – Zmniejszenie uciążliwości akustycznych występujących na terenie miasta do poziomu akceptowanego pod względem prawnym i społecznym:

- Opracowanie mapy akustycznej i programu naprawczego w zakresie ochrony przed hałasem dla obszarów położonych wzdłuż głównych dróg zaliczonych do obiektów których eksploatacja może powodować negatywne oddziaływanie akustyczne na znacznych obszarach,
- Analiza możliwości zmiany aktualnego układu komunikacyjnego miasta,
- Wspieranie działań i przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu klimatu akustycznego kształtowanego przez źródła przemysłowe i komunikacyjne poprzez realizację zabezpieczeń akustycznych środowiska,
- Utrzymanie aktualnego poziomu hałasu na terenach chronionych, na których nie występują przekroczenia wartości dopuszczalnych;

I – Ochrona przed niejonizującym promieniowaniem elektromagnetycznym:

- Stworzenie bazy danych o źródłach promieniowania elektromagnetycznego,
- Przestrzeganie zapisów na temat obszarów chronionych, zawartych w raportach o oddziaływaniu na środowisko (inwestycje - łączność, przemysł),
- Kontrola wprowadzania do środowiska nowych urządzeń emitujących promieniowanie elektromagnetyczne;

J – Przekształcanie terenów poprzemysłowych i zdegradowanych:

- Wspieranie działań na rzecz wykorzystania terenów zdegradowanych na cele urbanizacji i aktywności gospodarczej na terenie miasta (zabudowy),
- Wykorzystanie terenów zdegradowanych dla zwiększenia lesistości miasta,
- Wykorzystanie terenów zdegradowanych do tworzenia terenów zielonych,
- Wykorzystanie terenów zdegradowanych i porolniczych, odłogowych pod uprawy nieżywnościowe – produkcja biopaliw, roślin energetycznych itp.;

K – Podniesienie świadomości ekologicznej społeczności miasta:

- Edukacja szkolna i pozaszkolna dotycząca zasady zrównoważonego rozwoju,
- Stworzenia systemu ogólnodostępnej, ciągłej informacji o sytuacji ekologicznej miasta,
- Racjonalne użytkowanie materiałów, surowców i energii (woda, surowce mineralne, paliwa, energia elektryczna),
- Termomodernizacja obiektów budowlanych, sieci grzewczych i źródeł ciepła,
- Minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz selektywna gospodarka odpadami,
- Wykorzystywanie odpadów,
- Ograniczanie emisji hałasu,
- Program „Czystsza produkcja”,
- Proekologiczne zachowania komunikacyjne,
- Zachowania społeczeństwa w sytuacji wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska,
- Poszanowanie zasobów zieleni urządzonej i nieurządzonej,
- Ochrona klimatu.

Program aktywizacji gospodarczej gminy górniczej Siemianowice Śląskie. UM Siemianowice Śląskie, kwiecień 2000.

Program określał m.in. „zadania realizacyjne wspomagające lub tworzące nowe miejsca pracy”. Zadania te składały się z inwestycyjnych [A1 – A6] i organizacyjnych [B1 – B8], o łącznym koszcie ok. 107, 5 mln zł, w tym środki gminne stanowiły ok. 12,2 mln zł:

- A1 – budowa drogi łączącej ul. Maciejkowicką z ul. Żeromskiego,
- A2 – wykonanie projektu koncepcyjnego „Obwodnicy wschodniej”,
- A3 – wykonanie kanalizacji sanitarnej i deszczowej w dzielnicy Przełajka,
- A4 - uzbrojenie terenu pod budownictwo o wysokiej intensywności w rejonie osiedla Węzłowiec,
- A5 – uciepłownienie osiedla Tuwim,
- A6 – budowa ronda w skrzyżowaniu ul. Świerczewskiego, Michałkowickiej i Parkowej,
- B2 – utworzenie wielofakultetowej uczelni wyższej,
- B4 – utworzenie Towarzystwa Budownictwa Społecznego,
- B6 – utworzenie „Strefy Aktywności Gospodarczej” na terenach pogórnich,
- B8 – utworzenie centrum biznesu i ośrodka rekreacyjno – kulturalnego w odbudowanym pałacu.

Powyższe zadania – mające związek z uwarunkowaniami i kierunkami zagospodarowania przestrzennego – w zakresie inwestycyjnym zostały wykonane.

Tereny zieleni urządzonej, ogrodów działkowych i cmentarzy:

Ogólnodostępne tereny zieleni urządzonej istniejące oraz tereny dotychczas niezagospodarowane, które mogą być przeznaczone na cele zieleni urządzonej, obejmują parki, zieleńce i skwery.

Tereny zieleni urządzonej stanowią przestrzeń publiczną; w ich obrębie obowiązuje zakaz realizacji zabudowy innej niż funkcjonalnie związanej z podstawową funkcją terenu lub ją uzupełniającą i wzbogacającą, w szczególności związaną z usługami gastronomii, kultury, rekreacji i sportu, obejmującą ponadto obiekty małej architektury, sieci i obiekty infrastruktury technicznej obsługującej teren oraz niezbędne dojazdy i parkingi; grunty przeznaczone pod zabudowę nie mogą stanowić więcej niż 10% ogólnej powierzchni terenu zieleni urządzonej; lokalizacja sieci i obiektów infrastruktury technicznej niezwiązanej z obsługą terenów zieleni urządzonej jest dopuszczalna wyłącznie w przypadku braku innych możliwości przestrzennych.

Tereny zieleni urządzonej podlegające ochronie konserwatorskiej (Park Miejski, Park Górnik) należy kształtować z uwzględnieniem uwarunkowań i wytycznych konserwatorskich.

Tereny ogrodów działkowych o uregulowanym statusie w rozumieniu ustawy o ogrodach działkowych pozostawia się w użytkowaniu obecnych najemców, z możliwością rozwoju zagospodarowania w zakresie określonym w przepisach odrębnych; w uzasadnionych przypadkach dopuszcza się możliwość lokalizacji w obrębie ogrodów działkowych sieci infrastruktury technicznej. Tereny cmentarzy obejmują powierzchnię grzebalną oraz teren gospodarczy (obiekty usługowe, dojazdy i parkingi); w przypadku braku możliwości przestrzennych dopuszcza się sytuowanie parkingów obsługujących cmentarz poza jego granicami.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków dotyczy następujących elementów struktury przestrzennej miasta:

- obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa śląskiego,
- obiekty planowane do ochrony na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- obszary (strefy) planowane do ochrony konserwatorskiej na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- stanowiska archeologiczne i ich strefy ochronne – o ile zostały wpisane do rejestru zabytków lub ujęte w ewidencji oraz programie opieki nad zabytkami.

Dopuszcza się aktualizację listy obiektów oraz stref planowanych do ochrony konserwatorskiej na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

2. Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje:

konieczność zachowania budynków,

- w przypadku remontów, modernizacji i adaptacji: zachowanie zabytkowego wystroju elewacji oraz wyposażenia wnętrz, gabarytów i historycznego rozplanowania wnętrz, stosowanie tradycyjnych, wysokiej jakości materiałów budowlanych, usunięcie, w miarę możliwości, substandardowych i dysharmonijnych rozbudów, dopuszcza się przywrócenie wystroju elewacji jedynie na podstawie zachowanych materiałów ikonograficznych o potwierdzonej wartości historycznej,
- w przypadku zmiany sposobu użytkowania obiektu: unikanie funkcji kolidujących w sensie materialnym i w odbiorze społecznym z zabytkową wartością poszczególnych obiektów,
- w przypadku terenów wpisanych do rejestru zabytków oraz działek związanych z obiektem zabytkowym obowiązuje spełnienie wymogów ochrony konserwatorskiej w odniesieniu do elementów zagospodarowania objętych wpisem do rejestru w zakresie i granicach określonych tymże wpisem.

3. Dla obiektów planowanych do ochrony na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obowiązuje:

- opiniowanie robót i prac budowlanych nie wymagających pozwolenia na budowę przez odpowiednie służby konserwatorskie, w tym m.in. i w zależności od potrzeb:
- zachowanie budynków z możliwością remontów, modernizacji i adaptacji oraz zmiany funkcji,
- zachowanie tradycyjnego wystroju i detalu elewacji oraz utrzymanie gabarytów,
- usunięcie, w miarę możliwości, substandardowych i dysharmonijnych rozbudów,
- ochrona zieleni towarzyszącej.

4. Dla stref planowanych do ochrony konserwatorskiej na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obowiązuje:

- opiniowanie robót i prac budowlanych nie wymagających pozwolenia na budowę przez odpowiednie służby konserwatorskie, w tym m.in. i w zależności od potrzeb:
- zachowanie historycznie rozplanowanych ulic i placów,
- dążenie do likwidowania lub odpowiedniej przebudowy elementów dysharmonizujących;
- określenie warunków wprowadzania nowej zabudowy w zakresie usytuowania, skali (wysokość, gabaryty), bryły i linii zabudowy, przy harmonijnym współistnieniu zabudowy historycznej i współczesnej;
- precyzyjne określenie granic ochrony, uzasadnione celem ochrony dla każdego obiektu.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu zachowania obiektów zabytkowych i krajobrazu kulturowego gminy.

5.2.1. Zarys historii Siemianowic Śląskich

Najstarsze potwierdzone wzmianki o Siemianowicach i okolicznych gminach sięgają XIV w. Odkrycie pokładów węgla i budowa kopalń oraz huty „Laura” spowodowało szybki rozwój przemysłowy rolniczej niegdyś miejscowości. Rozwój przemysłu wiązał się z uruchomieniem kopalń i huty przez rodzinę Henckel von Donnersmarck – właścicieli Siemianowic od XVIII w., z uruchomieniem kopalni "Max" (później przemianowaną na "Michał") przez rodzinę von Rheinbaben – właścicieli Michałkowic oraz z uruchomieniem Fabryki śrub i Nitów i Fabryki Kotłów Parowych przez rodzinę wzbogaconych na pracy w hucie przemysłowców – Fitznerów, którzy nie mieli wpływu podobnie jak Donnersmarckowie wywierali na życie społeczne, budowę gmachów użyteczności publicznej, zakładanie i utrzymywanie szkół ludowych, czy powstanie straży pożarnej. Szkolnictwo początkowo związane z Kościołem, po rządowej reformie szkolnictwa pruskiego w 1765 roku, uległo poważnym zmianom, m. in. objęło powszechnym obowiązkiem nauczania dzieci obojga płci. Stawiało także dużo wyższe wymagania przed nauczycielami, którzy musieli zdawać stosowne egzaminy, aby móc nauczać.

W okresie międzywojennym w 1922 r. po przeprowadzonym plebiscycie Siemianowice znalazły się po polskiej stronie Śląska. Rozpoczęła się odbudowa państwowości polskiej i zmaganie z problemami bezrobocia i wielkiego kryzysu ekonomicznego. Poradzono sobie z tym dość dobrze i do wybuchu II wojny światowej wciąż jeszcze trwał rozwój miasta. Funkcjonowały kina, restauracje, hotele, szpitale (największy z nich – szpital Spółki Brackiej – budowany był jako system pawilonów otoczonych zielenią na przestrzeni lat 1868–1909). W 1923 r. nastąpiło połączenie gmin wiejskich Siemianowic i Laurahuty. W 1932 r. Siemianowice otrzymały prawa miejskie. Działania II wojny światowej rozpoczęły się obroną kopalni "Michał" w pobliskich Michałkowicach. Zakłady przemysłowe w większości zostały przestawione na produkcję broni (po zakończeniu działań wojennych większość powróciła do charakteru produkcji sprzed wojny; tylko dawna Fabryka Kotłów Parowych utrzymała wojskowy charakter i po wielu przekształceniach funkcjonowała długo jako Wojskowe Zakłady Mechaniczne, obecnie ROSOMAK S.A.).

W 1951 r. przyłączono do Siemianowic niezależne dotychczas gminy: Bytków, Michałkowice, Bańgów i Przełajkę. W ten sposób powstało miasto w obecnych granicach administracyjnych. Niektóre samodzielne wcześniej gminy posiadały siedziby władzy (Laurahuta, Michałkowice, Bańgów) i kościoły. Najstarszą parafią jest parafia michałkowicka św. Michała Archanioła (z czwartym już w rozwoju historycznym gmachem kościoła – poprzedni był murowany, dwa wcześniejsze drewniane). Z niej wydzielono kolejne parafie, których powstanie było konieczne z powodu osiedlania się ludności napływającej do pracy w przemyśle. Były to (wymienione wg kolejności erygowania): św. Krzyża 1884, św. Antoniego Padewskiego 1914 i Wniebowzięcia NMP w Przełajce 1948 (kościół zbudowano po II wojnie światowej, według przedwojennych planów). Pozostałe parafie powstały po II wojnie światowej. W 1895 zbudowany został kościół ewangelicki, w pobliżu którego funkcjonował również (nieistniejący dzisiaj) w prywatnej kamienicy dom modlitwy wyznawców religii mojżeszowej.

Obecnie miasto weszło w fazę restrukturyzacji, co wiąże się z powstawaniem nowych dokumentów dotyczących strategii i rozwoju miasta oraz założeń planistycznych do 2020 r.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Siemianowice Śląskie znajdują się w zasięgu Płaskowyżu Bytomsko-Katowickiego, wchodzącego w skład Wyżyny Katowickiej, będącej częścią prowincji Wyżyna Śląsko-Krakowska. Obszar miasta położony jest na garbie chorzowsko-bytomskim, gdzie wysokości wahają się od 260 do 320 m n.p.m. Miasto leży na terenie charakteryzującym się wyraźnym spadkiem powierzchni w kierunku od południowego zachodu (Bytków) na północny wschód (Przełajka). Najniższy punkt (260 m n.p.m.) znajduje się w dolinie Brynicy, w północno-wschodniej części miasta. Najniższy obszar położony jest na terenie dawnych Sadowek (Stary Czekaj), w południowo-wschodniej części miasta. Najwyższe wzniesienie (320 m n.p.m.) znajduje się w południowo-zachodniej części, w dzielnicy Bytków. Ukształtowanie terenu jest urozmaicone. Wzgórza rozciągają się w północno-zachodniej części miasta oraz w Przełajce, tzw. Sośnia Góra.

Eksploracja rud cynku i ołowiu oraz przeróbka i składowanie żużli prowadzone do 1979 r. przez Zakład Górniczo-Hutniczy Orzeł Biały spowodowały silne zanieczyszczenie gleb tymi metalami. Na stan wód podziemnych wpływa także nieczynne składowisko szlamów poneutralizacyjnych huty Jedność. Do liniowych ognisk zanieczyszczeń na obszarze miasta należy zaliczyć zanieczyszczone ciekły powierzchniowe, a także linie komunikacyjne drogowe i kolejowe. Największy udział w obciążeniu wód cieków powierzchniowych mają zasolone wody dołowe z kopalń węgla kamiennego oraz inne ścieki przemysłowe i ścieki komunalne.

Na obszarze miasta znajduje się duże składowisko odpadów komunalnych Landeco, położone poza granicami głównych zbiorników wód podziemnych. Może ono stanowić potencjalne ognisko zanieczyszczenia wód podziemnych, jednak wykonana opinia hydrogeologiczna (Aniszczuk, 2004) wykazała, że nie przyczyni się do zmiany jakości wód podziemnych w jego najbliższym otoczeniu. Zastosowana technologia całkowicie izoluje składowisko od wód

podziemnych. Na obszarze miasta występuje bardzo wysoki stopień zagrożenia poziomów wodonośnych, ponieważ brak jest izolacji od powierzchni oraz istnieją liczne ogniska zanieczyszczeń wód podziemnych.

Miasto graniczy od południa z Katowicami, od zachodu z Chorzowem, od północy z Piekarami Śląskimi, od wschodu z Czeladzią. Połączenia z sąsiednimi miejscowościami zapewnia komunikacja autobusowa (tramwajowa już tylko z Katowicami). Historycznie Siemianowice były osadą rolniczo – rybacką. Dzisiejsze dzielnice Siemianowic: Bytków, Michałkowice, Bańgów i Przelajka były wioskami o charakterze rolniczym. W XIX wieku nastąpił gwałtowny rozwój przemysłu, co wpłynęło na zwiększenie liczby ludności (napływ do pracy z różnych stron kraju, m.in. z Brunszwiku). W 1786 r. w Bytkowie powstała pierwsza kopalnia węgla kamiennego.

Prawa miejskie Siemianowice Śląskie otrzymały w roku 1932. Istniały tu wówczas m.in. cztery kopalnie węgla kamiennego, huty - żelaza, cynku i szkła, fabryki - kotłów parowych oraz śrub i nitów, dwie gazownie, browar i fabryka wyrobów czekoladowych "Hanka". W strukturze przestrzennej miasta wyróżniają się tereny zielone: Park Miejski, Park Pszczelnik, Park Górnik i Park Hutnik (wszystkie wpisane do rejestru zabytków). Niedawny upadek przemysłu ciężkiego sprawił, że w mieście panuje duże bezrobocie.

Siemianowice wymieniane były w dokumentach od XIV w. (potwierdzone wzmianki). Mało znacząca wioska, leżąca w obrębie dóbr Siemianowskich, Mieroszewskich, a w końcu Donnersmarcków, nabrała znaczenia za tych ostatnich, kiedy rozwój przemysłu spowodował napływ ludności do pracy. Przy hucie i kopalniach zaczęły powstawać pierwsze osiedla robotnicze. Z czasem zaczęto wytyczać nowe ulice, a część domów robotniczych zastąpiły kamienice budowane przez wzbogaconych na przemyśle mieszczaństwo oraz właścicieli innych zakładów przemysłowych, które zaczęły powstawać wraz z rozwojem górnictwa i hutnictwa. Siemianowice zaczęły nabierać charakteru miejskiego. Miejscowość Laurahuta zaczęła kształtować się XVIII w., a rozwinęła się w XIX – najpierw jako kolonia robotnicza po obu stronach drogi ciągnącej się od bram huty "Laura" do szybu Richtera, co uwidoczniło się w nazwie ulicy: Richterstrasse (ob. Sobieskiego). Z czasem kolonie robotnicze (w tym rejonie kolonie: Grabie i Neu Berlin) zaczęły ustępować miejsca ozdobnym kamienicom wzbogaconego na rozwoju przemysłu mieszczaństwa. Właściciel kamienicy (Hausbesitzer) – to często spotykane określenie w księdze adresowej z 1913-1914 r. w Laurahucie i Siemianowicach. W niektórych częściach miasta zabudowa dawnych kolonii jest czytelna i nadal istnieje, choć zniknęła zieleń projektowana wraz z budową tych kolonii (ul. Jagiellońska, Dąbrowskiego, Górnicza, Trafalczyka, Bytomska, Michałkowicka).

Mieszczanie budowali domy świadczące o ich zamożności. Właściciel (czasem jednocześnie był to budowlaniec) - posiadał nierzadko kilka kamienic i żył z projektowania, i z czynszów. Masarz, piekarz, aptekarz posiadał własną kamienicę z warsztatem pracy znajdującym się najczęściej w podwórzu. Od frontu w parterze był sklep, w którym można było nabyć wyroby produkowane na miejscu. Było też wiele restauracji z letnimi ogródkami na zapleczu, gdzie można było napić się piwa (warzonego na miejscu – każda restauracja czy gospoda warzyła niewielkie ilości piwa na własne potrzeby). Każda z restauracji posiadała z tyłu lub z boku posesji dziedziniec, gdzie budowano „kolumnadę” – otwarte na dziedziniec zadaszenie; latem ustawiano tam stoliki. Na przełomie XIX i XX w. działali tu znani architekci zatrudnieni do zaprojektowania konkretnej budowli, np. Franz Posern z Pszczyny (kościół ewangelicko-augsburski), Paul Jackisch z Bytomia (kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego), Ludwig Schneider z Opola (kościół p.w. św. Michała Archanioła), Albert Klehr czy Louis Dame (przebudowy i rozbudowy pałacu i zabudowań gospodarczych na terenie dóbr należących do rodziny Rheinbabenów, właścicieli Michałkowic, a także projekt willi dyrektora kopalni Max, przemianowanej w 1936 r. na Michał). Na terenach gmin siemianowickiej i laurahuckiej działali lokalni projektanci. Najczęściej powtarzające się nazwiska budowniczych działających pod koniec XIX i na początku XX w. to Wilhelm Wakkan - projektant znacznej części gmachów użyteczności publicznej, Robert Pietruszka – właściciel firmy budowlanej. Wybudował m.in. kamienicę „z orłami” przy obecnej ulicy Komuny Paryskiej 6 (d. Wilhelm Fitznerstrasse). Budowniczymi miejskimi byli też Fritz Schröder, Franz Kampa, Otto

Clausnitzer, Emil Twrdy, Tobolla, Theodor Heidrich oraz Dominik Drescher z Bytomia (autor kamienicy na rogu dzisiejszych ulic Szkolnej i Hutniczej, a także wielu kamienic w Michałkowicach). W okresie międzywojennym dołączyli do tej grupy Otto Urbańczyk, J. Hloubek, Julius Litschke z Zawodzia i Tadeusz Michejda z Katowic. Niektóre z projektów jeszcze przed rozpoczęciem budowy były przerabiane na skromniejsze dla zmniejszenia kosztów. Fasady były starannie dekorowane klinkierem lub glazurą, w które wkomponowano elementy zdobnicze – ornamenty, plakietki z motywami roślinnymi, zwierzętami lub wicią roślinną. Przy ulicy Śmiłowskiego wejścia do jednej z kamienic strzegą sowy. Elewacje liceum im. Jana Śniadeckiego wykonane są z jasnej cegły z wmontowanymi plakietkami z wizerunkami zwierząt. Narożna kamienica przy ulicy Powstańców 24 miała na elewacjach dekoracje sztukatorskie w formie gryfów, aniołków oraz wielu innych motywów zdobniczych; przed wejściem do kamienicy przy ulicy Jana Pawła II słupy ogrodzenia w górnej partii zdobią geometryczne motywy. Wiele jeszcze ciekawych elementów wmontowano dla udekorowania kamienic – niektóre trudno dziś dostrzec, bo czas i brak bieżącej konserwacji zrobiły swoje. Niektóre trzeba było zdjąć (wykonana została odpowiednia dokumentacja fotograficzna i pomiarowa), bo zagrażały bezpieczeństwu mieszkańców. W okresie międzywojennym powstały nieliczne i niewielkie budynki modernistyczne. Większych kamienic jest mało – lata kryzysu ekonomicznego nie pozwoliły w niewielkiej miejscowości na rozmach pobliskich Katowic. W tym okresie powstały jednak mniejsze budynki i wille w rejonie dotychczas niezabudowanym, w pobliżu parku podworskiego (obecnie Aleja Sportowców i przecinające ją niewielkie uliczki).

Po II wojnie światowej w 1951 r. włączono samodzielne dotychczas gminy: Michałkowice, Bytków, Bańgów i Przełajkę do Siemianowic. W ten sposób powstało duże miasto, gdzie ludność główne zatrudnienie znajdowała w przemyśle ciężkim (kopalnie, huta żelaza, huty cynku, fabryki, a także w siemianowickiej hucie szkła i budownictwie mieszkaniowym. Kobiety znajdowały zatrudnienie w siemianowickiej "Hance" – Zakładach Przemysłu Cukierniczego, w rozwijającej się stale służbie zdrowia, szkolnictwie. Po przemianach ustrojowych w 1989 r. z krajobrazu Siemianowic zaczęły znikać kominy, wieże wyciągowe – przemysł uległ likwidacji. Lata 90. XX w. były dla Siemianowic Śląskich okresem ważnych inwestycji ekologicznych, tak w przemyśle jak i w gospodarce komunalnej. Do największych osiągnięć ostatniego czasu należy zaliczyć: zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza, wybudowanie ekologicznego składowiska odpadów komunalnych "Landeco" oraz uruchomienie oczyszczalni ścieków "Centrum", usuwającej również związki biogenne. Siemianowice słyną także z posiadania szpitala specjalistycznego - Centrum Leczenia Oparzeń. Kompleks sportowo-rekreacyjny miasta tworzą pole golfowe, strzelnica myśliwska, boiska do piłki nożnej i hokeja na trawie, korty tenisowe ze sztucznym oświetleniem, hale sportowe do piłki ręcznej, hokeja, koszykówki i siatkówki, hala tenisowa, dwa baseny kąpielowe kryte, kręgielnia. Na terenie Parku Miejskiego znajduje się zabytkowy zespół pałacowy.

W mieście znajduje się osiem kościołów rzymsko-katolickich i jeden ewangelicko-augsburski. Miejskie placówki - Muzeum, Biblioteka, Siemianowickie Centrum Kultury, Park Tradycji, Willa Fitznera, proponują szeroką ofertę kulturalną dla mieszkańców. Duża ilość zieleni przekłada się na liczbę parków: Miejski, Górnik, Hutnik i Pszczelnik oraz ilością boisk i terenów rekreacyjnych (staw Rzęsa). Ze wzgórza przy drodze krajowej w Michałkowicach patrząc w kierunku południowym zobaczyć można Siemianowice, których granicę wyznacza widoczna z daleka wieża telewizyjna. Wspomniana droga przecina Bańgów, a po jej północnej stronie usytuowana jest Przełajka. Obie te dzielnice mają charakter wiejski. Do niedawna ciągnęła się za linią zabudowy siatka pól uprawnych. Obecnie spora część działek została przekwalifikowana i zamieniona w działki budowlane.

Zabudowa mieszkaniowa powojenna to różnorodne formy osadnicze, od zabudowy wiejskiej (Michałkowice, Bańgów, Przełajka) osiedla z lat 50. XX w. (Tuwim) po zabudowę typu bloki z lat 70. i 80. XX w. (Osiedle Młodych, Węzłowiec). Obecnie powstaje głównie zabudowa jednorodzinna, głównie na terenie Przełajki i północnej części Michałkowic.

Ulica św. Barbary w I ćw. XX w.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zachowana na terenie miasta zabudowa obejmuje XVIII – XXI w. Architekturę XVIII w. reprezentuje rezydencja Mieroszewskich, a później Donnersmarcków – zespół pałacowy wraz z zachowanymi zabudowaniami gospodarczymi i częściowo zabudową folwarku (ob. Muzeum Miejskie). W XIX wieku powrócono do architektury naśladowującej dawne style - zwłaszcza do form neogotyckich, chociaż inne: neoromańskie, neorenesansowe, neobarokowe, czy neoklasycystyczne również nie były rzadkością. Wiek XX, po początkowym trzymaniu się form eklektycznych, zwrócił się ku zupełnie odmiennym trendom. Nawoływano do minimalizmu, powstawała architektura zwana modernistyczną. Zabudowę powstałą w obecnym stuleciu, można podsumować słowami Raimunda Feina, architekta i profesora Lausitz Universität w Cottbus, który obecną sytuację określa jako niestabilną i twierdzi, że architektura bez zasad oznacza chaos. Poniżej zamieszczono przegląd wybranych przykładów cenniejszych zabytków architektury na terenie miasta.

I. REZYDENCJE:

1. Zespół pałacowo-parkowy w Siemianowicach (ul. Chopina 11-17):

W XVII w. własność Mieroszewskich, od I ćw. XVIII w. bytomsko-siemianowickiej linii Henckel von Donnersmarck, którzy w II poł. XVIII w. obrali pałac na swoją stałą rezydencję. Wielokrotnie rozbudowywany, zachował częściowo barokowy charakter. Większość zabudowy klasycystyczna, z I poł XIX w. Pod koniec XIX w. Donnersmarckowie sprzedali pałac. W XX wieku pałac często zmieniał użytkowników. W 1990 r. przejęty przez władze miejskie od kopalni "Siemianowice". W 2004 r. sprzedany, następnie dwukrotnie zmieniał właściciela. Własność prywatna. W 2014 r. wykonano część dachów (nad skrzydłem wschodnim wymieniono całkowicie dachy, nad północnym wylano nowy strop i wykonana została nowa wieżba dachowa). Pozostałe skrzydła pozostały odsłonięte i prowizorycznie zabezpieczone folią i brezentem przed opadami atmosferycznymi. Zdjęto helmy z wież bramnej i widokowej (zostały umieszczone na dziedzińcu pałacowym). W sierpniu 2014 r. prace zostały przerwane. Nie użytkowany.

Zachodnie skrzydło pałacu Donnersmarcków. Stan z grudnia 2014 r.

2. Zespół pałacowo-parkowy w Michalkowicach (ul. Oświęcimska 1 i 7):

Rezydencja rodziny von Rheinbaben, następnie odkupiona przez Hohenlohe-Werke (tym samym stała się własnością rodziny von Hohenlohe. Pałac otoczony parkiem, na którego końcu znajduje się dom ogrodnika i zabytkowy zespół dawnego ogrodnictwa przypałacowego (ta część jest obecnie własnością prywatną). Wyraźnie zaznaczona część prywatna i reprezentacyjna z salą balową i oranżerią. Część reprezentacyjna wykorzystywana jest obecnie jako restauracja lub sala konferencyjna. Pałac jest własnością Gminy. Jest użytkowany. Południowa część zespołu (dom leśniczego i dozorczy oraz zabudowania gospodarcze) stanowią własność prywatną. Właściciel wystąpił do Konserwatora Generalnego z wnioskiem o skreślenie zabudowań gospodarczych z rejestru zabytków. Konserwator Generalny takiej zgody nie wyraził. Część zabudowań gospodarczych została doprowadzona do ruiny. W ostatnim czasie nastąpiła zmiana właściciela części gospodarczej i rozpoczęły się prace remontowe.

3. Willa Fitznera (ul. 27 stycznia 3)

Zbudowana w 1859 r., rozbudowana w 1883 i poszerzona wówczas o pomieszczenia reprezentacyjne. Widoczna jest też wyraźnie oddzielona część prywatna od części reprezentacyjnej. Do tylnej części budynku dobudowano prostopadle do willi usytuowaną oranżerię, przeszkloną na ogród. Część reprezentacyjna ozdobiona została malowidłami na szkło (świetliki w sali reprezentacyjnej i nad wejściem) oraz na płótnie (ozdobny pas wieńczący ściany sali reprezentacyjnej, obecnie z granatowym płótnem ze złotymi paskami, bez obrazów zdeponowanych w Muzeum Miejskim), których projekty wykonał artysta Joseph Langer. Przejęta przez Gminę w 2009 r., po remoncie kapitalnym w połączeniu z konserwatorskim, stała się siedzibą Siemianowickiego Centrum Kultury oraz Wydziału Kultury i Sportu Urzędu Miasta. Sala reprezentacyjna pełni funkcję koncertowo - konferencyjną. Pozostałe pomieszczenia to lokale użytkowe, oraz część mieszkalna. Obiekt wpisany do rejestru zabytków województwa śląskiego.

Świetlik w sali reprezentacyjnej willi Fitznera

II. KOŚCIOŁY:

1. Kościół p.w. św. Michała Archaniola w Michalkowicach (ul. Kościelna 1):

Najstarsza parafia wzmiankowana już na pocz. XIV w. Obecny kościół jest czwartym z kolei; zbudowany został w latach 1902-1904 w/g projektu opolskiego architekta Ludwiga Schneidera w stylu neoromańskim. Neogotyckie wyposażenie kościoła (ołtarz główny, ołtarze boczne, część ambony, witraż na osi prezbiterium, balaski) usunięte zostało w latach 70 XX w. wraz z neogotyckim ołtarzem głównym, w którym znajdował się obraz patrona kościoła św. Michała Archaniola, namalowany przez Juliana Wałdowskiego z Wrocławia. Zachowała się neogotycka chrzcielnica, ambona (bez schodów i podniebia), organy firmy Berschdorf z Nysy i cztery witraże w prezbiterium. Dwa figuralne przedstawiają św. Franciszka i św. Jadwigę Śląską trzymającą model kościoła w Trzebnicy (z 1904 r. fundacji Petera Mokrskiego, właściciela browarów w Rozdzeniu i w Siemianowicach). Piąty witraż, znajdujący się na osi kościoła, został usunięty i zastąpiony w latach 70. XX w. witrażem z wyobrażeniem Ducha Świętego. Pozostałe witraże wykonane zostały w innym czasie przez inne firmy. Obecny proboszcz w 2014 r. odtworzył dawny ołtarz, w którym znalazły się zachowane na plebanii pozostałości poprzedniego ołtarza. Obraz św. Michała Archaniola został namalowany na nowo według zachowanej fotografii z 1927 r. na okładce „Gościa Niedzielnego”.

2. Kościół p.w. św. Krzyża w Siemianowicach (ul. Powstańców 2):

Budowę neogotyckiego kościoła ukończono w 1884 r. w/g projektu architekta Paula Jackischa z Bytomia; głównym fundatorem był Hugo II Henckel von Donnersmarck. Ołtarze wykonał rzeźbiarz Buhl z Wrocławia, organy firma Schlag & Söhne ze Świdnicy, obrazy w ołtarzu głównym i bocznych oraz Drogę Krzyżową malował malarz Joseph Fahnroth z Wrocławia, sklepienie i

fragmenty ścian oraz filary pokrył freskami Stolper z Nysy. Witraże wykonała firma Adolpha Seilera z Wrocławia. W latach 70. XX w. usunięto większość zabytkowego wyposażenia kościoła. Witraże znajdujące się w prezbiterium są po konserwacji. Należy stopniowo wykonać konserwację pozostałych witraży, zwłaszcza nieco odmiennych w charakterze witraży w oknach transeptu. W skład zespołu wchodzi także Kaplica Adoracji Najświętszego Sakramentu (dawniej Kaplica Ogrójca, zbudowana na miejscu wyburzonego kościoła tymczasowego), plebania i oratorium.

3. Kościół p.w. św. Antoniego Padewskiego (ul. Kapicy 2) :

W 1922 r. w gminie laurahuckiej zaadaptowano zaprojektowaną przez Theodora Heidricha i zbudowaną w 1914 r. halę targową na kościół. Gotowe jeszcze przed I wojną światową projekty kościoła (jeden architekta R. Klompa, drugi firmy Knoch & Kallmayr z Katowic) nie doczekały się realizacji. W latach 1927-1931 trwały prace adaptacyjne, polegające na podwyższeniu bocznych ścian hali, dobudowaniu prezbiterium i dwuwieżowej fasady. Ołtarz główny zaprojektował Jan Seretta, organy wykonała firma Wojciech Zagórda i Syn z Czernichowa (w 1979 r. zastąpione nowymi wykonanymi przez firmę Włodzimierza Truszczyńskiego z Warszawy). Dzwony pochodziły z pracowni Felczyńskich (zarekwirowane w 1942 r. przez Niemców; po wojnie wykonano nowe). Stacje Drogi Krzyżowej są autorstwa malarza Ottona Kowalewskiego z Katowic. Zespół 28 witraży z wizerunkiem Boga Ojca, Ducha Świętego i postaciami świętych i błogosławionych wykonała pracownia Fryderyka Romańczyka z Siemianowic.

4. Kościół ewangelicko – augsburski im. Marcina Lutra (ul. Świerczewskiego 28):

Powstał w latach 1893-1895; projekt wykonał Franz Posern z Pszczyny. Wyposażenie kościoła jest dziełem najbardziej znanych ówczesnych firm czynnych na Śląsku (organy: Schlag & Sohne ze Świdnicy, witraże: Türrcke&Schlein z Zittau według projektu Christiana Ludwiga Türrcke, z 1894 r., dzwony: Bochumer-Stahlwerk Verein). Ściany transeptu i łuk tęczowy kościoła pokrywały freski autorstwa Willi Fitznera i Margarethe Spindler-Hahn ("Sąd Ostateczny", "Raj", "Potępieni"). Freski zostały zniszczone po II wojnie światowej, kiedy to nastąpiła zmiana użytkownika kościoła. W latach 1946-2000 osiadły tam ss. wizytki, które w 2000 r. opuściły kościół i plebanie (przerobioną na klasztor). W tym samym roku kościół zwrócono gminie ewangelickiej. W 2010 r. kościół został wpisany do rejestru zabytków.

III. URZĘDY:

1. Ratusz (obecnie Urząd Miasta) w Siemianowicach (ul. Jana Pawła II 10):

Budowę ukończono w 1904 r. w/g projektu Johanna Seifferta; rozbudowany w l. 1923-1925 (po połączeniu w 1923 r. gmin Siemianowice i Huta Laura). Wówczas powstała duża sala posiedzeń Rady Miejskiej z witrażami - środkowym z 1925 r. wykonanym w pracowni Żeleńskich w Krakowie i bocznymi wykonanymi przez siemianowicką pracownię witraży Fryderyka Romańczyka. Obiekt wpisany do rejestru zabytków województwa śląskiego.

2. Ratusz (obecnie budynek mieszkalny) w dawnej gminie Huta Laura (ul. Sobieskiego 2):

Samodzielna gmina Huta Laura od 1890 r. miała swojego naczelnika. Laurahucki budowniczy Wilhelm Wakkan był autorem projektu ratusza w Laurahucie, zbudowanego w 1897 r. W 1910 r. dobudowano jedną oś do budynku celem połączenia go z powstałą w 1905 r. dużą, narożną kamienicą (z wejściem od ul. Sobieskiego i od ul. Waryńskiego). Po połączeniu gminy laurahuckiej z Siemianowicami i przeniesieniu urzędników do rozbudowanego w 1925 r. gmachu *magistratu* (obecnego Urzędu Miasta przy ul. Jana Pawła II 10), laurahucki ratusz utracił swą reprezentacyjną

funkcję na rzecz mieszkalnej. Wymaga kompleksowego remontu.

3. Dawny ratusz w Michałkowicach (ul. Krakowska 2):

Zaprojektowany został przez budowniczego Volgera. Zbudowany w 1914 r. jako budynek narożny przy ul. Kościelnej i bocznej drodze (obecnej ul. Krakowskiej). Symetryczny budynek z dwoma skrzydłami bocznymi i dwubiegowymi schodami prowadzącymi na taras, z którego wchodzi się do wnętrza. Pełnił swą funkcję do 1951 r., kiedy to podjęto uchwałę o przyłączeniu samodzielnej dotąd gminy Michałkowice do Siemianowic. Obecnie jest to budynek mieszkalny, z częścią użytkową w wysokich suterrenach.

4. Willa naczelnika gminy Huty Laura (ul. Szkolna 2):

Secesyjna willa wybudowana została w latach 80. XIX w. Była siedzibą i mieszkaniem naczelnika gminy. Po połączeniu obu gmin (1923) wynajęto ją proboszczowi parafii św. Antoniego Padewskiego. Probostwo mieściło się tam do 1956 r., kiedy to wybudowano nowy budynek probostwa przy kościele. Obecnie willa użytkowana jest przez Służbę Zdrowia. Wymaga kapitalnego remontu.

5. Urząd pocztowy (ul. Świerczewskiego 26):

Zbudowany w 1895 r., rozbudowany w 1913 w/g projektu berlińskiego architekta nazwiskiem Rorae. Neogotycka budowla, ze stajniami i powozowniami w podwórzu (zaadaptowanymi dziś na garaże). Budynek poczty po wykonywanych remontach jest w dobrym stanie. Należy pilnie wykonać remont dawnych stajni i wozowni.

IV. SZPITAL:

1. Szpital Spłki Brackiej (ul. Świerczewskiego 15):

Najpóźniej zbudowany (1909) gmach dawnego Szpitala Spłki Brackiej, budowanego w latach 1868 – 1909 jako zespół 11 tzw. "pawilonów". Inne budynki zespołu nie istnieją. Ostatni, wybudowany w 1909 r., został zaadaptowany i rozbudowany na potrzeby Centrum Leczenia Oparzeń.

2. Dawny szpital hutniczy, później Szpital Miejski nr 1 przy ul. 1 maja:

Zbudowany na przełomie XIX i XX w. W latach 70. XX w. został zasłonięty dobudowanym z przodu bezstylowym przeszklonym budynkiem ustawionym prostopadłe do starego szpitala.

V. SZKOŁY:

1. Liceum Ogólnokształcące im. Jana Śniadeckiego (ul. Wyspiańskiego 5):

Budynek z 1912 r. W 1937 roku rozbudowany. Obecnie budynek tworzy zwartą bryłę, wszystkie ryzalitty zostały połączone i przestrzeń pomiędzy nimi zabudowano, zyskując dodatkowe miejsce dla usytuowania większej liczby klas. Po przeprowadzonym remoncie (m.in. wykonano czyszczenie elewacji) widać dekarację ścian z wmontowanymi plakietkami z wyobrażeniem zwierząt.

2. Centrum Zarządzania Kryzysowego (dawna Szkoła Podstawowa nr 7 przy ul. Dąbrowskiego 13):

Budynek oddany do użytku w 1908 r. Duży, z szerokimi korytarzami, na każdym piętrze były cztery duże klasy (z czasem podzielone na mniejsze), na drugim piętrze była dodatkowa klasa. Poddasze użytkowe, przeznaczone na pracownię, kuchnię i jadalnię. W pierwszych latach obecnego wieku budynek przeznaczono na siedzibę Centrum Zarządzania Kryzysowego. Na parterze znajduje się Pogotowie Ratunkowe, na I piętrze archiwum Urzędu Miasta, na II Straż Miejska; część ostatniego piętra zajmuje siedziba Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego.

3. Szkoła Podstawowa nr 3 (ul. Szkolna 15):

Szkoła zbudowana w 1895 r. W 1909 r. dobudowano do niej nowoczesną salę gimnastyczną. Budynek zachował się do dziś w niemal niezmienionej formie. Wymaga kompleksowego remontu.

4. Szkoła Podstawowa nr 6 (ul. 1 Maja 16):

Budynek z 1883 r. Należy wykonać remont z zachowaniem oryginalnego układu pomieszczeń.

5. Szkoła Podstawowa nr 11 (ul. Słowackiego 5):

Oddana do użytku w 1904 r. W obrębie posesji znajduje się budynek starej szkoły, obecnie nieużytkowany. Należy wykonać remont kapitalny, uwzględniając również stary budynek.

6. Szkoła Podstawowa nr 5 (ul. Michalkowicka 15):

Wybudowana w 1883 r., a w 1901 r. oddano do użytku nową część szkoły (skrzydło zachodnie). Ostatnio wykonano remont całego budynku z uwzględnieniem jego zabytkowego charakteru.

7. Liceum Katolickie oraz siedziba Wydziału Edukacji UM (ul. 1 maja 1).

Szkoła ludowa, sześcioklasowa, z mieszkaniami dla nauczycieli. Zaprojektowana w 1876 r., budowę zakończono w 1905 r. Budynek należy wyremontować, odczyścić elewacje.

8. Prywatne Liceum Ogólnokształcące „ARKONA” w Bańgowie (dawna Szkoła Podstawowa nr 16, ul. Okrzei 2)

Zbudowana wg projektu z 1894, następnie rozbudowana wg projektu z 1896 r. (nadbudowano kondygnację nad parterem). W 1993 r. założono w budynku dawnej szkoły podstawowej nr 16 prywatne liceum ogólnokształcące (obecnie I Prywatne Gimnazjum i Liceum "Arkona", a także Prywatna Szkoła Podstawowa Arkona).

9. Szkoła Podstawowa nr 14 w Bytkowie (obecnie gmach Sądu Grodzkiego, ul. Chorzowskiej 14)

Otwarta w 1906 r. jako szkoła ludowa. Obecnie siedziba Sądu Rejonowego, po remoncie. W podwórzu dobudowany nowy gmach (XXI w.).

10. Szkoła Podstawowa w Przelajce (obecnie ośrodek rehabilitacyjny chorych na SM „Wichrowe Wzgórze”, ul. Wiejska 2)

Zbudowana w 1874 r., a w 1879 r. budowniczy Clausnitzer rozbudowywał szkołę. W 1910 r. dobudowano trzecią część szkoły. W 1913 r. zakończono prace przy budynku (1911 – prowadził je Johannes Seiffert). W 1920 na poddaszu oddano do użytku dwa dodatkowe pokoje jako mieszkania dla nauczycieli. Od 1998 r. siedziba Stowarzyszenia Chorych Na Stwardnienie Rozsiane.

VI. Wybrane przykłady kamienic mieszczańskich:**1. Kamienica przy ul. Jana Pawła II 12:**

Modernistyczna kamienica z 1930 r. zaprojektowana przez Franza Schrödera. Budynek zachował wiele cennych elementów wyposażenia. Właściciel wykonał kapitalny remont, zachowując wszystkie oryginalne elementy wyposażenia wraz z konserwacją secesyjnego witraża autorstwa G. Heinzla na klatce schodowej.

2. Kamienica przy ul. Damrota 1:

Eklektyczna kamienica z usytuowanym na rogu wykuszem na II i III kondygnacji. Od strony ul. Damrota plakietka z popiersiem św. Jadwigi. W budynku przeprowadzono remont, przy którym wymienione zostały tynki elewacyjne.

3. Kamienica przy ul. Damrota 2:

Kamienica z początku XX w., z usytuowanym na rogu wykuszem (na kondygnacjach II-V), drugi wykusz na II i III kondygnacji od strony ulicy Świerczewskiego. Obecny właściciel przeprowadził remont, przywracając elewacje do stanu pierwotnego (z odtworzeniem hełmu nad narożnym wykuszem).

4. Kamienica przy ul. Kościelnej 16:

Kamienica zbudowana na działce Louisa Riesenfelda, była własnością Consum-Verein Michalkowitz. Na parterze były dwie kancelarie, dwa sklepy, dwa magazyny, wozownia i pokoje. Na piętrze mieszkanie dla buchaltera i kierownika sklepu. Projekt budynku wykonał Dominik Drescher. Obecnie na parterze znajdują się lokale usługowe, na piętrze mieszkania. Wpisana do rejestru zabytków.

5. Kamienica przy ul. Kościelnej 18:

Powstała w 1902 r., projekt budynku wykonał Dominik Drescher a pierwszym właścicielem był Louis Riesenfeld. Po 1922 r. jako właściciele występują Karol i Helena Benke. Helena prowadziła również restaurację, w której była sala widowiskowa, kuchnia i trzy pokoje gościnne. W kamienicy był też sklep i apteka. Obecnie w parterze budynku mieszczą się lokale usługowe, pozostała część jest mieszkalna.

6. Kamienica przy ulicy Michalkowickiej 7:

Wybudowana XIX/XX w. Pierwszy właściciel - Uher, prowadził w podwórzu restaurację (zbudowaną w 1917 r. - obecnie centrum konferencyjne i restauracja). Na fasadzie kamienicy znajdują się eklektyczne elementy dekoracyjne w formie płaskorzeźb osadzonych w płycinach pod oknami. Na płytach znajdują się przedstawienia zwierząt (małpa z kielichem w łapie, kot z rybą w pysku). Budynek wpisany do rejestru zabytków.

7. Kamienica przy ul. Buczka 1 - budynek o wartościach historycznych i zabytkowych, kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków; wymaga kapitalnego remontu.

8. Kamienice przy ul. Hutniczej 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22 - cenna zabudowa historyczna o wysokich wartościach zabytkowych, w zwartej zabudowie (zwłaszcza nr 16 i 20); wymagają kapitalnego remontu.

9. Kamienica przy ul. Jedności 2 - czterokondygnacyjna kamienica z cegły klinkierowej, o wysokich walorach artystycznych i historycznych, w stylu historyzmu, kwalifikująca się do wpisu do rejestru zabytków po wykonaniu remontu.

10. Kamienice przy ul. Głowackiego 4, 5 - kamienice bogatych kupców (nr 4 z 1904 r. własność Franza Kosyry), z czerwonej klinkierowej cegły, o wysokich wartościach historycznych i zabytkowych; wymagają remontu.

11. Kamienica przy ul. Kasprzaka 2 - kamienica o dużych walorach historycznych.

12. Kamienice przy ul. Kopernika 2, 3 - kamienice o dużych wartościach historycznych.

13. Kamienica przy ul. Krasieńskiego 1a - kamienica o dużych wartościach historycznych.

14. Kamienica przy ul. Komuny Paryskiej 2 - o wysokich walorach historycznych i artystycznych, zbudowana w byłej dzielnicy bogatych przemysłowców siemianowickich (cegła, ozdoby międzyokienne z tynku oraz bogato zdobione opaski wokół okien) - kwalifikuje się do wpisu do rejestru.

- 15. Kamienice przy ul. Ligonia 2, 3, 4** - trzykondygnacyjne kamienice w powtarzalnej zwartej zabudowie, z ceglanymi ryzalitami i ceglana dekoracją, o wybitnych walorach architektonicznych i zabytkowych.
- 16. Kamienice przy ul. Matejki 3, 19, 22, 23** - kamienice o dużych wartościach historycznych i artystycznych.
- 17. Kamienice przy ul. Mickiewicza 1, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 13** - pierzeja o lokalnych wartościach historycznych, cenna ze względu na zachowany charakter dzielnicy.
- 18. Kamieniczki przy ul. Parkowej 7, 8, 11** - niewielkie kamienice mieszczańskie z dobrze zachowanym wewnątrz detalem (sztukaterie), w zwartej zabudowie ulicy Parkowej.
- 19. Kamienice przy ul. Powstańców 4, 18** - o wybitnej wartości artystycznej, wymagające po wykonaniu remontu wpisu do rejestru zabytków; **19, 20, 24, 31, 33, 40, 42, 56** kamienice o dużych walorach historycznych, tworzące całość z pozostałymi kamienicami; wszystkie należy bezwzględnie zachować i poddać gruntownemu remontowi.
- 20. Kamienica przy ul. Szefflera 15** - trójkondygnacyjna kamienica z cegły z secesyjną dekoracją, o wartości historycznej i architektonicznej.
- 21. Kamienice przy ul. Śmiłowskiego 4, 10, 15** - o dużych wartościach historycznych i architektonicznych.
- 22. Kamienice przy ul. Świerczewskiego 3, 4, 51, 66, 70, 72, 74, 78** - kamienice o wybitnych walorach architektonicznych, częściowo kwalifikowane do wpisu do rejestru.
- 23. Kamienice przy ul. św. Barbary 2, 7, 8, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 24, 25** - zwarta zabudowa o dużych wartościach historycznych.
- 24. Kamienice przy ul. Sobieskiego 2, 3, 7, 10, 29, 36, 43** - budynki o wybitnych walorach architektonicznych i historycznych; część z nich kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków po wykonaniu remontu.
- 25. Kamienica przy ul. Staszica 3** - budynek o dużych walorach historycznych.
- 26. Kamienica przy ul. Szkolnej 1** - budynek o wybitnych walorach artystycznych i historycznych.
- 27. Kamienice przy ul. Waryńskiego 2, 3** - budynki o dużej wartości historycznej.

Kamienica przy ul. Szkolnej 1

Na terenie Siemianowic zachował się też zespół ładnej zabudowy o charakterze willowym. Poniżej zamieszczono przegląd najważniejszych budynków willowych.

28. Willa naczelnika gminy laurahuckiej przy ul. Szkolnej 2 - w okresie międzywojennym wykorzystywana jako mieszkanie naczelnika gminy, a po uzyskaniu praw miejskich – burmistrza. Po wojnie wynajmowana na mieszkania dla księży z parafii św. Antoniego Padewskiego do czasu zbudowania plebanii w 1956 r. Potem użytkowana przez służbę zdrowia.

28. Wille przy ul. Katowickiej 16, 18 – eklektyczne budynki z początku XX w. Obecnie po wymianie lokatorów i przeprowadzonych koniecznych remontach w dobrym stanie.

29. Willa dyrektora kopalni przy ul. Oświęcimskiej 2 – w dobrym stanie; w 2014 r. Odrestaurowany został taras na parterze od strony południowej.

30. Willa przy ul. Powstańców 4 – eklektyczna willa o wysokiej wartości artystycznej; w bardzo złym stanie. Usunięte zostały okna z przeszkleniami witrażowymi z klatki schodowej.

31. Willa "Maria" przy ul. Komuny Paryskiej 6 – zniszczone poprzez brak remontu kapitalnego całego budynku i poprzez remonty najemców poszczególnych mieszkań (w wykuszu usunięte zostały okna z przeszkleniami witrażowymi na rzecz okien z pcv.

32. Willa przy ul. Śmiłowskiego 2 – budynek z okresu międzywojennego. Po wojnie długo nieużytkowany. Wykupiony przez firmę i odrestaurowany.

33. Modernistyczna willa przy ul. Wyspiańskiego 2 (wpisana do rejestru zabytków) – zbudowana z przeznaczeniem na mieszkania dla pracowników administracyjnych huty "Laura" (wówczas były tam cztery duże mieszkania). Po II wojnie światowej w zmienionych warunkach ustrojowych dokonano podziału mieszkań na mniejsze. Obecnie jest 12 mieszkań. W jednym z nich zachował się oryginalny wystrój salonu, oranżerii i łazienki.

34. Modernistyczna willa przy ul. Cmentarnej 1 - zaprojektowana i zbudowana przez siemianowickiego budowniczego Ottona Urbańczyka; pozostaje w rękach rodziny. Salon w willi miał kształt sześcią, pod sufitem biegł fryz z namalowanymi scenami obrazującymi architekta wręczającego budowlancowi rulon rysunków z projektem budowlanym. W łazience na parterze zachowana oryginalna armatura i ceramika jednej z berlińskich firm.

34. Wille przy ul. 1 maja 3, 5 – nr 3 własność prywatna; właściciel od lat nie użytkuje budynku, który niszczeje; nr 5 wpisana jest do rejestru zabytków i wykonano remont wnętrza.

Willa przy ul. Oświęcimskiej 2

VII. INSTYTUCJE KULTURY I SPORTU:

1. Muzeum Miejskie (ul. Chopina 6):

Fragment zabudowań folwarku z początku XVIII w. (skrzydło południowe). Dawny spichlerz zaadaptowany na pomieszczenia muzealne. W 2009 roku wykonano remont dodatkowych pomieszczeń, co wpłynęło na poszerzenie powierzchni ekspozycyjnych. Wyremontowano i poszerzono także część administracyjną. W 2014 r. wykonana została dokumentacja celem dokonania wpisu do rejestru zespołu spichlerza, w którym mieści się muzeum, dwa lokale użytkowe i pomieszczenia dla członków Grupy malarzy – amatorów „Spichlerz 86”.

2. Centrum Kultury (ul. Niepodległości 45):

Dawna gospoda Hugona i Marty Boese (zbudowana 1877), potem Adolfa Geislera, rozbudowana na pocz. XX w. Zaadaptowana pod koniec XX w. na potrzeby Siemianowickiego Centrum Kultury. Budynek posiada salę widowiskową, której remont właśnie ukończono. Elewacje budynku (zachodnia i południowa) licowane białą glazurą z secesyjnymi motywami dekoracyjnymi.

3. Pływalnia (ul. Śniadeckiego 11):

Ufundowana przez Spółkę Akcyjną Zjednoczonych Hut Królewskiej i Laury w 1908 r. dla pracowników huty "Laura". Projekt wykonał budowniczy Emil Twrdy z Pszczelnika. Budynek z czerwonego klinkieru z białymi elementami zdobniczymi. Rozbudowany (przedłużony) w latach 70. XX w. przy czym usunięto wówczas szatnie znajdujące się na emporze. Usytuowany na obrzeżach zabytkowego parku „Hutnik”. Wyremontowany wewnątrz pod koniec XX w. i przywrócony do użytkowania.

Siemianowickie Centrum Kultury przy ul. Niepodległości 45

VIII. ZABYTKI PRZEMYSŁU I TECHNIKI:

1. KWK „Siemianowice”:

Rejon Ficus – budynki poprzemysłowe zachowane w formie szczątkowej, większość przebudowana. Budynki administracyjne (obecnie funkcja mieszkalna) i dawna dyrekcja kopalni przy ul. Rutkowskiego 1, 2, 3 zostały wpisane do rejestru zabytków.

Rejon "Richter" – główne zabudowania kopalni wyburzono i wybudowano na ich miejscu hale z blachy falistej przeznaczone do szybkiego demontażu. Pozostała część budynków (w rejonie ulic Wieczorka i Olimpijskiej) znajduje się w ochronie konserwatorskiej. Niektóre z nich nieużytkowane nieszczęja.

Kopalnia „Michał” - teren jej objęty został ścisłą ochroną konserwatorską w planie zagospodarowania przestrzennego. Po likwidacji kopalni teren i budynki sprywatyzowano (w latach 1994 – 1998). Od początku 2002 r. trwały prace rozbiórkowe. W ich wyniku z zespołu zniknęły: dawna stolarnia, rozdzielnia, akumulatorownia, stolarnia szybowa, maszynownia szybu wschodniego. Kontrowersje wzbudził nakaz rozbiórki magazynu (byłej cechowni) przy ul. Orzeszkowej 2, który był symbolem walk z września 1939 r. W 2006 r. na tym terenie zbudowano sklep jednej z dużych sieci handlowych. Ponadto nielegalnie wyburzono dwa obiekty z terenu kopalni, trzeci zawalił się. W 2007 r. właściciel budynku administracyjnego wchodzącego w skład zabytkowego zespołu kopalni „Michał” otynkował bez zezwolenia budynek i wymienił w nim okna na plastikowe, likwidując wieńczące je łuki odcinkowe i pozbawiając tafle szklane jakichkolwiek podziałów. Budynek dawnej maszynowni maszyny wyciągowej, który został przejęty przez Gminę, mieści obecnie salę widowiskową i część ekspozycyjną. „Park Tradycji” został wyremontowany i zaadaptowany dla potrzeb instytucji kultury. W części ekspozycyjnej ulokowano m. in. ocalałe zabytki techniki (parową maszynę wyciągową wpisaną do rejestru zabytków i inne obiekty pochodzące z kopalń siemianowickich i z huty „Jedność”, które udało się ocalić).

Na szczególną ochronę jako zabytek ruchomy zasługuje sprężarka tłokowa z 1913 r., zbudowana w Donnersmarckhütte O/S oraz Maffei Schwartzkopff Werke G.m.b.H. Berlin, dwucylindryczna, bliźniacza z napędem elektrycznym. Stanowi urządzenie unikalne (jedno z czterech zachowanych na Górnym Śląsku); zabudowana jest w hali sprężarek na terenie byłej kopalni „Michał” w pobliżu Parku Tradycji.

Szyb północny kopalni „Michał” - chroniony jest modernistyczny budynek administracji, projektowany w 1927 r. przez Tadeusza Michejdę.

Szyb Bańgów – pozostałości szybu są własnością prywatną, ich stan jest zły.

2. Huta „Jedność” (dawna „Laura”) w stanie likwidacji.

Huta „Laura” założona przez bank braci Oppenfeldów z Berlina i Hugona I Henckel von Donnersmarck. Po pewnym czasie Donnersmarck stał się wyłącznym właścicielem huty. Budowę rozpoczęto w 1836 r., uruchomienie huty nastąpiło w 1839 r. Początkowo czynne były cztery wielkie piece, pudlingarnia, walcownia i odlewnia żelaza. Rozwój myśli technicznej i postępująca za tym zmiana technologii powodowała powstawanie nowych inwestycji na terenie huty. Stare hale rozbudowywano, dobudowywano nowe części. W czasie II wojny światowej zbudowano walcownię rur Innocenti, której charakterystyczny dach widoczny jest do dziś u wylotu ulicy 27 stycznia. W 1996 r. podjęto decyzję o likwidacji huty, co doprowadziło do jej całkowitej dewastacji.

3. Huta cynku - Schellera.

Powstała jako huta "Johanna", później przemianowana na Schellera (dla uczczenia dyrektora huty). Po wojnie przemianowana na hutę "Siemianowice". Zlikwidowana na początku lat 90. XX w. Hale zostały wykupione i zaadaptowane przez kilka firm. Zachowane budynki są użytkowane przez różne firmy zajmujące się recyklingiem. Teren obecnie przypomina duże wysypisko śmieci. Budynki są zaniedbane.

4. ROSOMAK S.A. (d. Wojskowe Zakłady Mechaniczne, wcześniej Fabryka Kotłów Parowych Wilhelma Fitznera, zał. w 1869 r.). Po wybuchu II wojny światowej zmieniono charakter produkcji i zaczęto produkować broń. W okresie powojennym wykonano daleko idące przebudowy hal fabrycznych. W styczniu 2008 r. wykonano dokumentację fotograficzną zachowanych oryginalnych fragmentów dawnej Fabryki Kotłów Parowych, która zachowała już niewiele oryginalnej tkanki. Ze względu na charakter produkcji zakład poddawany jest licznym modernizacjom, które w coraz większym stopniu powodują zacieranie śladów historycznej zabudowy.

5. Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Hanka” zostały założone w 1922 r. W 1945, po zakończeniu działań wojennych, podjęto produkcję w zmienionych warunkach ustrojowych. W 2001 r. fabrykę sprywatyzowano. Po krótkim okresie działalności w obliczu zagrożenia upadłością ówczesny prezes sprzedał majątek spółki (m.in. znak towarowy). Śląskie Zakłady Przemysłu Cukierniczego "Hanka" S.A. w Likwidacji zostały wykreślone z rejestru przedsiębiorstw w 2009 r. W 2010 r. zarejestrowane na nowo pod nazwą: HANKA INVEST SP. Z O. O. Produkują wyroby czekoladowe pod dawnym adresem: Dworcowa 2.

6. Huta szkła „Wanda” otwarta w 1934 r. na terenie przejętym po siemianowickiej gazowni. Wybudowano wówczas od ulicy Fabrycznej modernistyczną halę. Nabyta przez właściciela fabryki produkującego żywność bezglutenową jest remontowana celem przystosowania do innego charakteru produkcji.

7. Browar: objęty w zapisach aktualnie obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego ścisłą ochroną konserwatorską. Zakupiony przez prywatnego właściciela. Bez zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zlikwidowana została linia produkcyjna browaru. Budynek restauracji został wyremontowany i przywrócono jego funkcję mieszkalną. Obecny właściciel zamierza pozostałe budynki browaru (produkcyjne) zaadaptować na lofty.

Dawny budynek administracji kopalni "Laurahuta" (rejon Ficusus)

IX. OBIEKTY FORTYFIKACYJNE:

Na terenie pól uprawnych na południe od ulicy Frenzla (wzgórze 304,7) znajdują się dwa polskie schrony Obszaru Warownego "Śląsk" z lat 30. XX w. Na wschód od nich znajdują się dwa schrony wartownicze na terenie byłej kopalni "Michał" i jeden schron wartowniczy na terenie szybu północnego przy ul. Bytomskiej. Jeszcze jeden schron wartowniczy znajduje się przy ul. Krupanka. Stan zachowania: schron z Obszaru Warownego "Śląsk" jest systematycznie podtapiany. Schrony przy ul. Bytomskiej i Krupanka są zabezpieczone (w obrębie posesji) i we w miarę dobrym stanie, podobnie schrony na terenie byłej kopalni "Michał".

Schron bojowy na terenie Michałkowic

X. KOLONIE ROBOTNICZE:

Siemianowice zaczęły się rozbudowywać w I poł. XIX w. Rozwój przemysłu spowodował napływ do pracy ludności z różnych stron kraju. Zakładane na terenie Siemianowic i pobliskich wsi wchodzących w obręb dóbr Donnersmarcków i Rheinbabenów, a potem książąt Hohenlohe (Michałkowice) początkowo huty cynku, później kopalnie węgla kamiennego i huta żelaza powodowały zapotrzebowanie na mieszkania dla robotników. Wokół zakładów przemysłowych zaczęły powstawać kolonie robotnicze. Nazywane były m.in. imionami ówczesnych właścicieli dóbr. Na mapie Siemianowic z 1902 r. obrazującej pola eksploatacji poszczególnych kopalń, widnieją także nazwy ówczesnych kolonii robotniczych: Col. Wanda, Col. Hugo, Col. Grabie, Col. Neu Berlin, Aegypt, Col. Sadzawka, Col. Pniaki, Col. Srokowietz i Kolonia Jerzego (Georgs-Colonie), z czasem przekształcona w samodzielną gminę. Zabudowa często powiązana była z zielenią – niektóre projekty zakładały uzupełnienie projektowanego osiedla zielenią (np. kolonia dla pracowników kopalni Max). W innych przypadkach projektowano zielen już po wybudowaniu kolonii (kolonia Neu Berlin).

1. **ul. Dąbrowskiego 2-12 (tzw. „Egipt”)** - jedna z najstarszych kolonii robotniczych (ok. 1880), powstała dla pracowników kopalni "Richter".
2. **ul. Wieczorka 1-5** - zespół budynków robotniczych dawnej kopalni „Richter”.
3. **ul. Gónicza 6-9** - zespół budynków dla pracowników kopalni „Richter” wraz z zabudowaniami gospodarczymi (zespół i zabudowania wpisane do rejestru zabytków).

4. **ul. Trafalczyka** – zaprojektowane w okresie międzywojennym (lata 20. XX w.) z urządzoną zielenią. Zieleń i część zabudowy zniszczona została po II wojnie światowej, gdy ówczesne władze postanowiły zagęścić osiedle poprzez wbudowanie dodatkowych budynków mieszkalnych.
5. **ul. Deji, Żwirki i Wigury** – osiedle robotnicze z okresu międzywojennego, tzw. „Siwe domy”.
6. **ul. Bytomska 1-4** (1895 r.) i 8-39 (1909-11), kolonia robotnicza kopalni „Max” oraz budynek nr 5 dla pracowników średniego dozoru technicznego z 1905 r. zbudowana przez koncern Hohenlohe-Werke.
7. **ul. Łukasińskiego (1-44), Przyjaźni (1-43 tylko nieparzyste)** tzw. kolonia wojewódzka (lata 20. XX w.).
8. **ul. Sobieskiego 33–37**, pozostałości kolonii robotniczej powstałej dla pracowników huty „Laura”.
9. **ul. Śmiłowskiego 25 – 33** (parterowe) – pozostałości kolonii „Wanda” (najstarszej kolonii wraz z sąsiadującą kolonią „Hugo” na terenie Siemianowic).
10. **ul. Piastowska 5-15** – pozostałości kolonii „Hugo”.
11. **ul. Michalkowicka 25–35** – zabudowa szeregową z okresu międzywojennego dla pracowników kopalni „Richter”.
12. **ul. Komuny Paryskiej 7-27 i 10-24** – zabudowa robotnicza („familoki”) dla pracowników huty „Laura” oraz dla pracowników zatrudnionych w Fabryce Kotłów Parowych.
13. **ul. Kolejowa** – kolonia (pozostałości), ul. Kilińskiego i Fabryczna – budynki mieszkalne dla pracowników kolei.
14. **ul. Jagiellońska** – pozostałości dawnej kolonii „Neu Berlin” zbudowanej pod koniec XIX w. dla pracowników kopalni Richter. W II poł. XX w. zniszczona poprzez wybudowanie budynków mieszkalnych pomiędzy historyczną zabudową.

XI. KAPLICZKI I KRZYŻE PRZYDROŻNE:

Na terenie miasta znajduje się zespół 22 kapliczek i krzyży przydrożnych. Wiadomo także o niezachowanych do dzisiejszych czasów. Do w/w zespołu zostały wykonane karty ewidencyjne. Część z nich została poddana zabiegom konserwatorskim w latach 1998 – 2011:

- krzyż przy ul. Watoły z 1856 r. na miejscu cmentarza pozostałego po epidemii cholery,
- kapliczka słupowa z ok. 1880 r. przy ul. Elizy Orzeszkowej,
- kapliczka słupowa przy ul. Żeromskiego z 1892 r.,
- krzyż przy ul. Żeromskiego fundacji Antona Fojcika z 1891 r.,
- kapliczka z figurą Chrystusa przy ul. Kościelnej z 1934 r.,
- kapliczka kubaturowa z figurą św. Jana Nepomucena z XVIII w. na placu Skrzeka i Wójcika,
- krzyż przy ul. Powstańców przy kościele św. Krzyża,
- figura św. Jana Nepomucena z 1802 r. fundacji Lazarusa Henckel von Donnersmarcka,
- kapliczka „Panienka” przy ul. Chopina z 1869 r. z wtórnym obrazem z 1938 r. przedstawiającym Matkę Boską.

1. Najstarszym obiektem z tej grupy zabytków „małej architektury” jest kamienny krzyż przydrożny w Przełajce z 1738 r. z wyrytymi poniżej inicjałami: PH. Według ustnych przekazów właścicieli posesji, na której stoi krzyż, został postawiony w pobliżu miejsca, gdzie zmarli żołnierze podczas przemarszu wojsk. Przy okazji remontu ulicy Wiejskiej, kiedy zdjęto nawierzchnię, pracujący przy naprawie drogi ludzie mieli okazję zobaczyć leżące tam ludzkie szczątki.

2. Figura św. Jana Nepomucena przy ogrodzeniu pałacu od strony ul. Swierczewskiego powstała w 1802 r. Ufundowana została przez Lazarusa Henckel von Donnersmarcka. Wysokiej klasy rzeźba z piaskowca na wysokim prostokątnym postumencie z wolutowymi spływami po bokach została poddana pracom konserwatorskim w 1998 r., a w 2008 powtórnie poddano ją czyszczeniu.

3. Kapliczka słupowa zwana popularnie „Panienką” ufundowana została w 1867 r. przez hr. Wandę z Gaszynów Henckel von Donnersmarck. Znajdujący się tam pierwotny wizerunek Madonny został zniszczony w 1902 r. W 1938 r. artystka-malarka Szymańska wykonała kopię obrazu Murilla, który to obraz ufundowała dawna administracja dworska. W 2000 r. wykonana została konserwacja kapliczki i obrazu.
  4. Krzyż na końcu ul. Marcina Watoły powstał w 1856 r. na miejscu pochówku ofiar dżumy, na odludnym polu pomiędzy Bytkowem a Michałkowicami (obecnie dzielnicami miasta). Krzyż został poddany pracom konserwatorskim w 2009 r. Usunięto przemalowania, odsłonięto piaskowiec i szczątki napisu okolicznościowego oraz datę na cokole.
  5. Przy nieistniejącym już dziś bytkowskim folwarku (ob. Plac Skrzeka i Wójcika) znajduje się XVIII w. kapliczka kubaturowa z wapienia. W 2011 r. została poddana kompleksowym pracom konserwatorskim. Konserwacji poddano również znajdującą się wewnątrz drewnianą polichromowaną figurę św. Jana Nepomucena. Dziś kapliczka stoi na placu otoczona blokami z lat 70. XX w. W czasie, gdy ją budowano, stała w pobliżu zasypanego w II poł. XX w. stawu. Podczas starań o pozwolenie na budowę kościoła w dzielnicy Bytków (należącej do parafii michałkowskiej), w latach 70. XX w. odprawiano na placu przed kapliczką msze.
  6. W pobliżu skrzyżowania ulic Niepodległości i Wróblewskiego ufundowany został krzyż. Stał na terenie prywatnej posesji. Ustawiony został na cześć syna właściciela owej posesji, ks. Augustyna Płaczką, salezjanina, który po przyjęciu święceń kapłańskich w 1898 r. wyjechał na misje do Australii, a następnie do Hong-Kongu. Po II wojnie światowej krzyż był bardzo zniszczony i ze składek społeczeństwa odbudowano go w obecnej formie w 1945 r.
  7. Krzyż przydrożny z marmuru na cokole z piaskowca przy ul. Żeromskiego w Michałkowicach z 1881 r. (fundacja Aloisa Foitzika) ustawiony został przy drodze do kopalni. Sądząc z pokrywających go inskrypcji ustawiony został na pamiątkę wypadku w kopalni. W 2003 r. poddany został pracom konserwatorskim.
  8. Kapliczka słupowa z piaskowca z 1882 r. na początku ul. Żeromskiego została przesunięta z pierwotnego miejsca na obecne w poł. XX w. z powodu budowy nowej drogi prowadzącej z Michałkowic do Dąbrówki Wielkiej. Kapliczka w dwóch wnękach ma drewniane figury dwóch świętych: Floriana, strzegącego od ognia i Jana Nepomucena strzegącego od wody. W pobliżu kapliczki znajdował się duży staw (później zasypany dla uzyskania nowych terenów pod zabudowę mieszkalną). Kapliczka powstała z dobrowolnych składek ludności ówczesnej gminy Michałkowice. W 1999 r. wykonane zostały kompleksowe prace konserwatorskie.
  9. Podobna kapliczka słupowa z piaskowca, z ok. 1880 r., również z dwiema wnękami, znajduje się przy ul. Orzeszkowej w Michałkowicach. Obecnie otacza ją zabudowa mieszkaniowa; niegdyś stała na polu przy drodze do kopalni. Przy niej modlili się idący do pracy górnicy. Poddana pracom konserwatorskim w 2009 r.
  10. Przy wschodniej elewacji kościoła p.w. św. Michała Archaniola w Michałkowicach znajduje się marmurowa Grupa Ukrzyżowania. Powstała w 1928 r. w miejscu, gdzie do 1926 r. znajdowały się pozostałości poprzedniego, barokowego kościoła.
  11. Na cmentarzu ewangelickim w Siemianowicach na skrzyżowaniu alej stoi na wysokim cokole duży metalowy krzyż z naturalnej wielkości figurą Chrystusa. Ufundowany został w 1890 r. przez braci Wilhelma i Richarda Fitznerów, właścicieli dwóch fabryk.
  12. Krzyż przydrożny przy ul. Powstańców w pobliżu budynku nr 56 powstał w 1860 r., a jego fundatorem był nieznan z imienia Jablonka (być może Kasper, ówczesny naczelnik gminy). W pobliżu znajduje się stary cmentarz parafii św. Krzyża. Przy na cmentarz wejściu od strony wschodniej znajduje się kolejny krzyż z 1881 r., którego fundatorką była Julianna Jablonka.
- Na terenie miasta w obecnych granicach administracyjnych znajdowało się (niektóre znajdują się do dziś) o wiele więcej krzyży, kapliczek, czy wręcz dużych kaplic kubaturowych. Niektóre z nich już nie istnieją (dwie kaplice przy kościele w Michałkowicach zostały wyburzone na początku XX w. w związku z budową nowego, znacznie większego kościoła). Inne zostały przesunięte o kilka lub

kilkanaście metrów z powodu realizacji nowych inwestycji. Część odnowili mieszkańcy (np. kaplicę św. Izydora w Przełajce). Staraniem władz miasta w latach 1998-2011 została odnowiona większość kapliczek i krzyży zlokalizowanych się na gruntach należących do gminy.

Kapliczka słupowa z ok. 1880 r. przy ul. Elizy Orzeszkowej

XII. ZABUDOWA ROLNICZA:

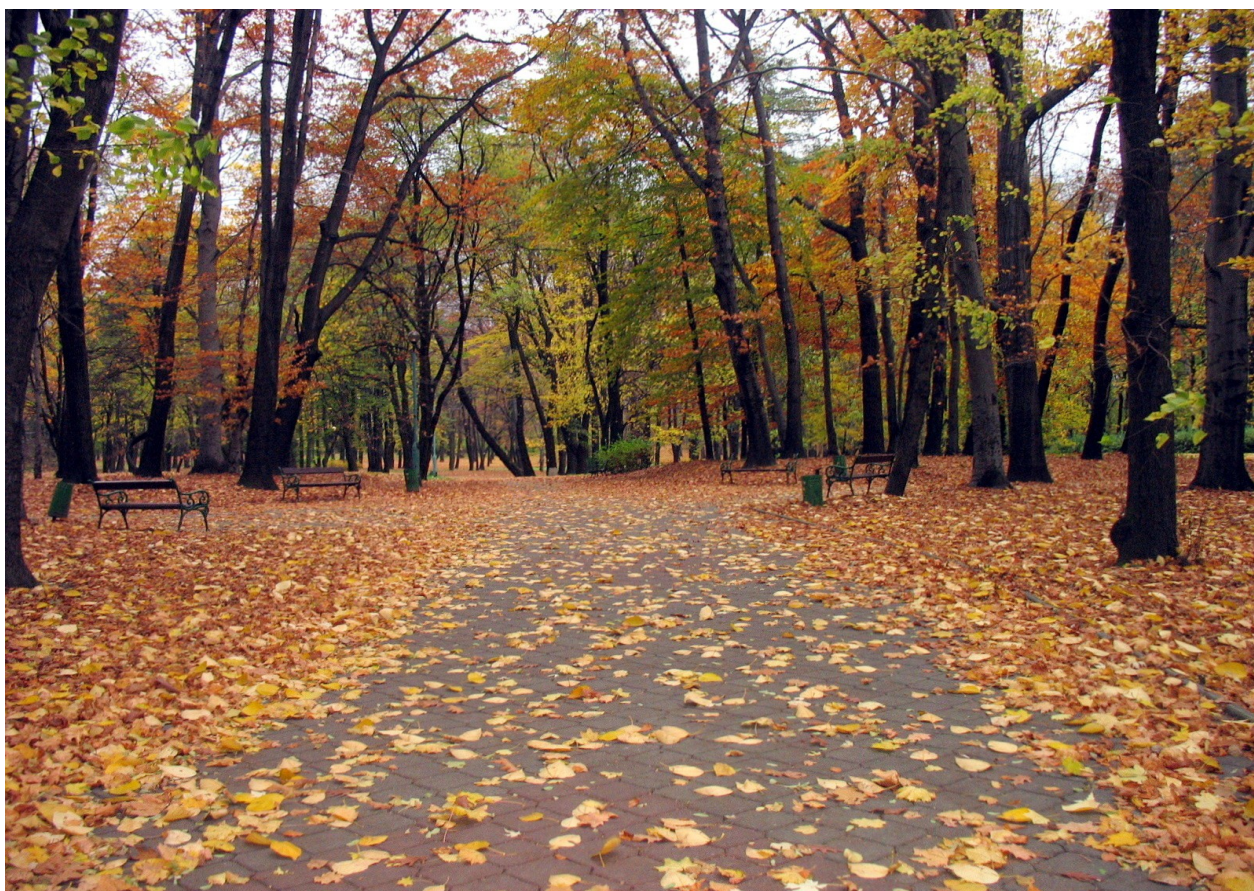
Występuje (obecnie w formie coraz bardziej szczątkowej) w Przełajce, częściowo w Bańgowie i w Michałkowicach. Nieliczne drewniane budynki zostały rozebrane. Stare ceglane z drewnianymi "laubami" dominujące pod koniec XX w. w Przełajce i Bańgowie, niemal całkowicie zniknęły z krajobrazu. Wyburzanie pod nową zabudowę, przebudowywanie bądź adaptacja na modną obecnie "nowoczesną" zabudowę, poczyniło spustoszenia w dobrze zachowanym wiejskim budownictwie przełomu XIX/XX w. Zachowały się nieliczne domy w pierwotnej formie.

XIII. PARKI I CMENTARZE:

1. Park Miejski, park „Górnik”, park „Hutnik” oraz park „Pszczelnik” wpisane są do rejestru zabytków. Wykonywane są zabiegi pielęgnacyjne przez wyspecjalizowane firmy w uzgodnieniu ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

2. Cmentarze są własnością parafii. Miasto partycypowało w kosztach utwardzenia głównych alej na cmentarzach. Utrzymywane są w niepogorszonym stanie, jeśli chodzi o drzewostan z wyjątkiem cmentarza w Michałkowicach, gdzie wskazane jest przeprowadzenie prac pielęgnacyjnych. Znikają stare piaskowcowe nagrobki na rzecz nowych, wykonanych z granitu. Została wykonana inwentaryzacja zabytkowych nagrobków na cmentarzach.

Cmentarz Ewangelicki, założony w latach 80. XIX w., przygotowywany jest do wpisu do rejestru zabytków województwa śląskiego.

Aleja w Parku Miejskim

5.2.4. Zabytki ruchome

1. Muzeum Miejskie:

Siedzibą placówki muzealnej stał się XVII - wieczny spichlerz wchodzący w skład Zespołu Pałacowo - Parkowego, który do 1974 służył jako obiekt gospodarczy siemianowickiego PGR. Po przeprowadzeniu stosownych prac remontowo - adaptacyjnych utworzono tutaj Miejską Izbę Tradycji Ruchu Robotniczego i Perspektyw Miasta. Otwarcie Izby miało miejsce 21 lipca 1974 roku; udostępniono wówczas ekspozycję etnograficzną (której część stanowiło "Tradycyjne wnętrze mieszkalne z II połowy XIX wieku z terenu Górnego Śląska"), okolicznościową wystawę "Polski plakat polityczny" oraz ekspozycję dokumentalną "Siemianowice w Polsce Ludowej". W ślad za przemianami politycznymi w kraju pod koniec lat 80. została zmieniona formuła miejskich placówek muzealnych. Z dniem 27 stycznia 1989 powołano do życia Muzeum Społeczne. 25 lipca 1991 roku zapadła uchwała Rady Miejskiej w sprawie utworzenia Muzeum Miejskiego, zaś 17 października tegoż roku nadano placówce statut.

Dział Historii gromadzi i dokumentuje pamiątki dotyczące dziejów Śląska i Siemianowic Śląskich. Do szczególnie cennych obiektów należy zaliczyć: pamiątki i kopie dokumentów związanych z życiem i działalnością Wojciecha Korfatego, dokumenty ukazujące działalność Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół", sztandary Związku Powstańców Śląskich oraz sztandary harcerskie z okresu międzywojennego, czasopisma polskie i niemieckie wydawane na terenie miasta od początku XX wieku, dokumenty dotyczące działalności Chóru Męskiego "Chopin", dokumenty ukazujące życie mieszkańców miasta od końca XIX w. aż po czasy współczesne (m. in. eksponaty związane z działalnością NSZZ "Solidarność" w stanie wojennym na terenie Siemianowic Śl.).

Dział Etnografii gromadzi przedmioty należące do tradycyjnej kultury agrarnej i przemysłowej, wśród których można wyróżnić: śląskie stroje ludowe codzienne, odświętne i obrzędowe z przełomu XIX i XX wieku (na szczególną uwagę zasługują bogato zdobione chusty tureckie, tzw. szpigle, fartuchy należące do stroju kobiecego), elementy wyposażenia wnętrz mieszkalnych - łóżka, skrzynie, szafy ręcznie zdobione oraz wyposażenie kuchni, narzędzia rolnicze, stolarskie i kowalskie z XIX wieku oraz sprzęty gospodarstwa domowego.

Dział Sztuki gromadzi przede wszystkim prace plastyczne współczesnych twórców, których wystawy miały miejsce w muzealnej Galerii "Po Schodach". Spośród nich najpoważniejszą część stanowi zbiór prac poplenerowych przekazanych przez artystów uczestniczących w kolejnych edycjach Górnosłaśkiego Pleneru Malarskiego.

Muzeum Miejskie w Siemianowicach Śląskich jest instytucją realizującą określoną statutem funkcję gromadzenia i dokumentowania zbiorów, organizowania ekspozycji muzealnych - stałych i zmiennych prezentujących problemy historii i kultury. W związku z obchodzoną w 2002 roku w Siemianowicach Śląskich 70. Rocznicą Nadania Praw Miejskich zainicjowano wydanie pierwszego numeru "Siemianowickiego Rocznika Muzealnego".

Ekspozycje stałe:

1. Z DZIEJÓW SIEMIANOWIC ŚLĄSKICH

Wystawa historyczna, ukazująca historię miasta od jego początków po wydarzenia lat 80. XX wieku. Szczególne miejsce ekspozycji zajmuje sylwetka Wojciecha Korfatego, polityka i męża stanu rodem z Siemianowic Śląskich oraz epoka powstań śląskich.

2. CZYN ZBROJNY GÓRNOŚLĄZAKÓW W XX WIEKU

Konflikty zbrojne dwudziestego wieku to temat fascynujący kolejne pokolenia miłośników historii, polityki i wojskowości. Wystawa zaaranżowana jest na wzór niemieckiego przejścia granicznego, jako że Siemianowice Śląskie jeszcze na początku XX wieku były miejscowością graniczną pomiędzy Prusami i Rosją. Zaprezentowane jest stanowisko ciężkiego karabinu maszynowego Vickers, wykorzystywanego w czasie powstań śląskich. Eksponowane są mundury - międzywojenny polski, niemiecki z czasów II wojny światowej i polskich sił zbrojnych na Zachodzie, a także liczne pamiątki związane z walkami zbrojnymi. Zapoznać można się również z galerią zasłużonych żołnierzy i powstańców związanych z Siemianowicami Śląskimi.

3. SIEMIANOWICKA GALERIA RZEŻBY W WĘGLU

Węgiel kamienny to kruszec nieodłącznie związany z Górnym Śląskiem, podstawa jego rozwoju, począwszy od siedemnastego wieku aż do drugą połowę wieku dwudziestego. Obecnie trwa proces restrukturyzacji przemysłu, po którym górnictwo ma zostać zredukowane do niezbędnego minimum. Celem funkcjonowania siemianowickiej galerii jest nie tylko prezentacja dzieł lokalnych artystów, ale i zachowanie w publicznej świadomości pamięci o węglu jako skarbie tej ziemi. Liczne są eksponaty poświęcone pracy w kopalni - oprócz zwykłych przedstawień górnika ze świdrem lub kilofem znajdziemy też dramatyczną scenę strajku czy archaiczną wykorzystywania do pracy zwierząt pociągowych. Spotkamy się również z rzeźbami o tematyce obyczajowej. Szczególnie atrakcyjnie prezentuje się pieczołowicie odtworzona kapela złożona z czterech grajków, z których każdy gra na innym instrumencie. Tematykę obyczajowości ludowej reprezentują też liczne wyobrażenia kopalnianego ducha Skarbnika i tajemniczych straszylek Utopców. Obecne są także rzeźby sakralne, przedstawiające patronkę górników św. Barbarę.

4. TRADYCYJNA KULTURA WSI GÓRNOŚLĄSKIEJ

Ekspozycja etnograficzna "Tradycyjna kultura wsi górnosłaśkiej" prezentująca dawne narzędzia rolnicze oraz wyposażenie wnętrza mieszkalnego z przełomu XVIII i XIX w. została udostępniona przez Muzeum w Chorzowie.

5. WNĘTRZA MIESZKALNE I GOSPODARCZE Z I POŁOWY XX w.

Ekspozycja etnograficzna "Miejskie wnętrza mieszkalne i gospodarcze z I połowy XX w. z terenu Siemianowic", ukazuje przedmioty kultury materialnej.

Wystawy czasowe: wystawy zmienne, jakie mały miejsce w Muzeum obejmowały szeroko rozumianą tematykę historyczną i etnograficzną. Do najważniejszych należy z pewnością zaliczyć: "Wojciech Korfanty - polityk i mąż stanu" (1993 r.), wystawa starodruków, druków bibliofilskich i ekslibrisów ze zbiorów Marii Skalickiej (1995 r.), wystawy historyczne "Spisane będą czyny i rozmowy... - W 15. rocznicę ogłoszenia stanu wojennego" (1996 r.), "100-lecie Towarzystwa Gimnastycznego Sokół" (1997 r.), "Bytków w dawnej fotografii" (z okazji 700-lecia Bytkowa; 1998r.). Na podstawie: <http://www.muzeum.siemianowice.pl/index.php>, dostęp: 12.01.2015

2. Park Tradycji:

Kolejna grupa zabytków ruchomych znajduje się w Parku Tradycji. Pozyskane od osób bądź instytucji pamiątki związane z górnictwem i hutnictwem w Siemianowicach znalazły tu swoje miejsce. Na parterze umieszczono parową maszynę wyciągową z roku 1905. Obok maszyny znajduje się wystawa lamp górniczych, tzw. „karbidek”, z różnych okresów i wielu części Europy, a także drobne eksponaty pozyskane z likwidowanych kopalń i huty. Po prawej stronie na poziomie 0. w części ekspozycji dotyczącej huty "Jedność" znalazły się dary pozyskane w latach 2007-2014 (tablica z hali Mannesmanna, menzurki, tabliczki znamionowe z nieistniejących już maszyn). Ostatnio dołączył do tej grupy eksponatów pantograf używany jeszcze w II poł. XX w. Na wystawie znalazł się obraz św. Barbary, który pochodzi z cechowni kopalni „Michał”. Po przeciwnej stronie znajduje się replika pieca hutniczego. W podziemiach odwiedzający mogą zobaczyć, jak wyglądał chodnik górniczy i spotkać się ze Skarbnikiem. Na posadzce znajduje się mapa Siemianowic z 1933 r. W gablotach umieszczono sprzęty stosowane w górnictwie.

Pozostałe zabytki ruchome na terenie miasta stanowią wyposażenie kościołów. Ołtarze, ambony, obrazy, rzeźby, witraże, dzwony, lichtarze, paramenty liturgiczne są własnością poszczególnych parafii.

1. Kościół p.w. **św. Michała Archaniola** w Michałkowicach posiada neogotyckie wyposażenie: ołtarz główny, ambonę i stacje "Drogi Krzyżowej" wykonała firma **Buhl** z Wrocławia, natomiast obraz w ołtarzu głównym przedstawiający Archaniola Michała z mieczem w prawej dłoni i wagą w lewej był dziełem **Juliana Waldowskiego** z Wrocławia (obecny ołtarz wykonany został w 2015 r. przez firmę ARS CATHOLICA według zachowanego projektu Carla Buhla z 1904 r.). Witraże w prezbiterium powstały równocześnie z kościołem; dwa figuralne przedstawiają św. Jadwigę Śląską i św. Franciszka. Witraż umieszczony na osi prezbiterium został zastąpiony witrażem z lat 70. XX w. z wyobrażeniem Ducha Świętego. Pozostałe witraże powstały później w okresie międzywojennym, a nieliczne po II wojnie światowej. Organy wykonała firma **Berschdorf** z Nysy. W kościele znajdował się także ołtarz Św. Rodziny oraz figura Św. Antoniego przy wejściu głównym i krucyfiks wykonany przez **Folka** z Pawłowic. Pod ołtarzem bocznym po lewej stronie od prezbiterium, umieszczono neogotycką chrzcielnicę, której czaszę otacza łaciński cytat z Ewangelii Św. Marka. Na wieży zawieszono cztery spizowe dzwony o nazwach: "Michał", "Maria", "Józef" i "Jan".

2. Kościół p.w. **św. Krzyża** w Siemianowicach posiadał ołtarze - główny Mariacki i boczny Św. Krzyża wykonane przez artystę-rzeźbiarza Buhla z Wrocławia. Organy zamówiono w firmie Schlag & Söhne w Świdnicy. "Drogę Krzyżową" i obrazy w ołtarzu głównym wykonał malarz Joseph Fahnrot z Wrocławia, który był też autorem obrazów w ołtarzach bocznych: Św. Barbary i Św. Józefa. Prace malarskie - pokrycie sklepień, prezbiterium, przyłuczy arkad w nawie głównej i transepcie oraz filarów kościoła freskami wykonał malarz Stolper z Nysy. Na filarach nawy głównej kościoła umieszczono drewniane, polichromowane rzeźby przedstawiające wizerunki świętych. "Droga Krzyżowa" została oprawiona w neogotyckie, drewniane ramy; w tym samym stylu wykonano wszystkie ołtarze, chrzcielnicę, konfesjonały, żyrandole, balaski, ławki. Ambonę

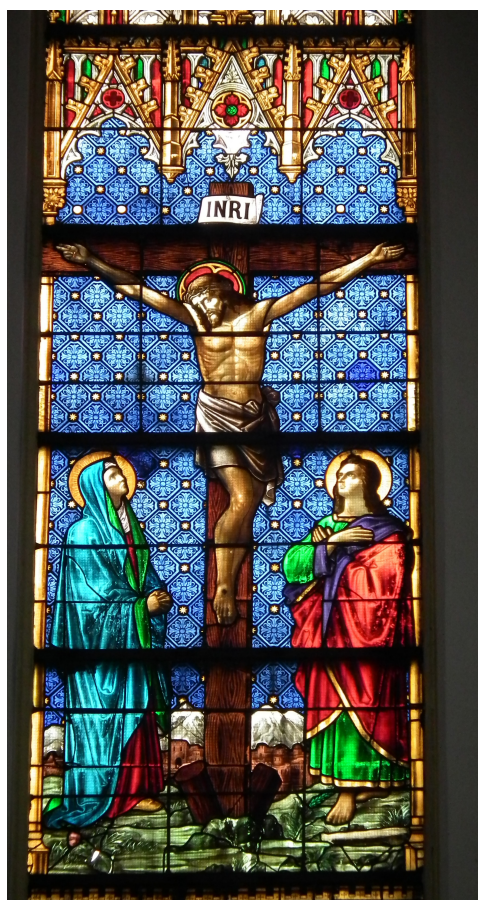

ozdobioną rzeźbionymi wizerunkami czterech Ewangelistów wykonał rzeźbiarz Lust z Wrocławia. Na wieży kościelnej zawieszono trzy dzwony: Św. Jadwiga, Św. Maria i Św. Józef. Do dziś zachowały się jedynie nieliczne fragmenty bogatego wyposażenia kościoła, natomiast freski zostały całkowicie usunięte. Wielokrotnie przerabiane i remontowane organy zachowały jednak swą szafę również dostosowaną do neogotyckiego wystroju wnętrza kościoła.

3. Kościół p.w. **św. Antoniego Padewskiego** posiada cenny zespół 28 witraży z wizerunkiem Boga Ojca w prezbiterium i Ducha Świętego nad wejściem głównym. Pozostałe wizerunki przedstawiają świętych i błogosławionych kościoła katolickiego. Wykonane zostały w latach 1945-1947 przez pracownię osiadłego w okresie międzywojennym w Siemianowicach Fryderyka Romańczyka, witrażownika – ucznia znanej krakowskiej pracowni witraży Stanisława Gabriela Żeleńskiego.

4. Kościół **ewangelicko-augsburski** im. Marcina Lutra zbudowany w 1895 r. posiadał ambonę, ołtarz główny, chrzcielnicę, żyrandole. Zespół witraży zamówiono w firmie Türrcke & Schlein w Zittau według projektów wykonanych przez Christiana Ludwiga Türrcke w 1894 r. Organy wykonała firma Schlag & Söhne ze Świdnicy w 1893 r. Zegar na wieżę kościelną wykonała firma J.F. Weule z Böckenem. W 1894 r. zamówiono trzy dzwony w odlewni "Bochumer - Stahlwerk Verein". W transepcie znajdowały się freski przedstawiające Sąd Ostateczny, wykonane w 1910 r. Witraże wymagają konserwacji, a organy podjęcia przerwanych prac związanych z ich konserwacją i rozbudową. Ambona i freski zostały zniszczone w II poł. XX w.

5. Kościół p.w. **Świętego Ducha** w Bytkowie powstał w latach 70. XX w. Choć jest to obiekt nowoczesny, posiada współcześnie wykonaną bardzo ciekawą Drogę Krzyżową. Jej stacje to płaskorzeźba pokrywająca balustradę otaczającą wewnątrz kościoła empory.

Witraż w prezbiterium kościoła p.w. Świętego Krzyża

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na terenie Siemianowic Śląskich znajduje się 19 obiektów (w tym pięć zespołów) wpisanych do rejestru zabytków województwa śląskiego. W Planie Zagospodarowania Przestrzennego znalazło to swoje odbicie w wyznaczeniu stref ścisłej ochrony konserwatorskiej (w niektórych przypadkach pokrywających się z granicami wpisu do rejestru zabytków). Pozostałe obiekty zabytkowe znajdują się w strefach pośredniej ochrony konserwatorskiej.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona jest od 2005 r. zgodnie z zapisem ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (j.t.Dz.U. 2014 poz.1446). Po uzgodnieniach dokonanych ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wprowadzona została zarządzeniem Prezydenta Maista nr 1925 z dnia 29 kwietnia 2014 r. Gminna Ewidencja Zabytków w Siemianowicach Śląskich obejmuje 772 obiekty.

5.5. Zabytki o największym znaczeniu dla gminy

Obiekty lub zespoły wpisane do rejestru zabytków są niewątpliwie zabytkami najcenniejszymi. Jednak na terenie gminy znajduje się znacznie więcej zabytkowych budynków lub zespołów (nierzadko z towarzyszeniem zieleni), które zasługują na wpisanie ich do rejestru zabytków. Odzwierciedleniem tej potrzeby było ustanowienie w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego stref ścisłej ochrony konserwatorskiej. Oprócz zabytków już wpisanych do rejestru, toczy się aktualnie postępowanie o wpisanie kolejnych.

Największe znaczenie dla gminy mają dwa zespoły pałacowo-parkowe w centrum Siemianowic i w dzielnicy Michałkowice. W związku z funkcjonowaniem do 1951 r. samodzielnych gmin, na szczególną uwagę zasługują ratusze-dawny ratusz laurahucki i michałkowicki. Na terenie gminy znajduje się 8 kościołów rzymsko-katolickich, w tym trzy o szczególnych wartościach artystycznych i historycznych: pw. św. Krzyża, św. Michała Archanioła i św. Antoniego Padewskiego. Cmentarze parafialne przy ul. Okrężnej, Cmentarnej i Maciejkowickiej z usytuowanymi na ich terenie zabytkowymi kaplicami kubaturowymi (pod jedną z nich znajduje się krypta grobowa dawnych właścicieli Michałkowic) również stanowią cenną pozycję wśród obiektów godnych uwagi.

Inna grupa zabytków zasługująca na uwagę, to zachowana historyczna zabudowa dawnej dzielnicy, niegdyś samodzielnej gminy – Laurahuty. Tu zachowały się całe pierzeje ulic o zabudowie z XIX/XX w.: kamienice mieszczańskie, pozostałości osiedli robotniczych, ratusz, szkoły i wille budowane wówczas na obrzeżach gminy, dziś usytuowane w centrum miasta.

Wśród zachowanych osiedli robotniczych wyróżniają się zespoły zabudowy przy ul. Dąbrowskiego (zw. Egipt) i przy ul. Bytomskiej w Michałkowicach. Wśród zabytków przemysłowych wyróżnia się zespół Ficus na końcu ul. Rutkowskiego (z wpisaną do rejestru zabudową administracyjną), uszczuplony ale zwarty zespół zabudowy po kopalni „Michał” i browar.

Cenny dla miasta jest zespół kapliczek i krzyży przydrożnych, jak również pomników (niektóre z niezwykle ciekawą historią). Oddzielną grupę stanowią kamienice mieszczańskie, ulokowane głównie w centrum miasta, eklektyczne, z dekoracją secesyjną i modernistyczne, zabudowa willowa głównie z pierwszej ćwierci XX w. i siedziba Siemianowickiego Centrum Kultury – dawna gospoda z dobudowaną (wykorzystywaną do dziś) salą widowiskową.

6. Analiza szans i zagrożeń w dziedzinie ochrony szeroko pojętych dóbr kultury dla Siemianowic Śląskich

Mocne strony:

- zachowany czytelny historyczny układ poszczególnych gmin tworzących miasto w obecnych granicach administracyjnych;
- duża ilość zieleni i obiektów rekreacyjnych,

- dobre rozpoznanie ilościowe i jakościowe obiektów zabytkowych,
- zwrócenie uwagi na problemy ochrony zabytków w nowo uchwalanych dokumentach strategicznych,
- poczucie tożsamości lokalnej;
- wzrost roli samorządów terytorialnych w działaniach na rzecz opieki nad zabytkami,
- plany zagospodarowania przestrzennego tworzone dla wybranych terenów (zwłaszcza inwestycyjnych),
- silne ośrodki kultury z ofertą skierowaną do osób w różnych grupach wiekowych,
- silna sieć połączeń komunikacyjnych z ościennymi gminami.

Słabe strony:

- brak zakładów pracy dających zatrudnienie mieszkańcom;
- duża skala patologii społecznych wynikających z długotrwałego bezrobocia;
- migracja zarobkowa młodszych pokoleń;
- brak oferty dla osób chcących pracować w mieście;
- duża ilość szkód górniczych i terenów zdegradowanych;
- zły stan dużej części historycznych budynków mieszkalnych będących własnością gminy;
- zły stan techniczny obiektów zabytkowych w regionie wynikający z niszczenia zabytków spowodowanego gospodarczą działalnością człowieka i z braku bieżącej konserwacji;
- modernizacja zabudowy na terenie gminy prowadzona jest bez poszanowania zabytkowej substancji mimo odpowiednich zapisów w Miejskim Planie Zagospodarowania Przestrzennego;
- degradacja krajobrazu,
- niewystarczające instrumenty prawne pozwalające na skuteczną realizację zadań ustawowych Generalnego Konserwatora Zabytków oraz wojewódzkich i samorządowych konserwatorów zabytków (np. brak możliwości egzekucji wywiązania się inwestora z przyjętych zobowiązań; praktycznie "martwy" zapis o karach grożących za umyślne uszkodzenie bądź zniszczenie zabytku),
- brak środków finansowych przeznaczanych na opiekę nad zabytkami w gminie.

Szanse:

- położenie geograficzne (sąsiedztwo Katowic, możliwość bezpośredniego skomunikowania z lotniskiem w Pyrzowicach i terminalem w Sławkowie, sąsiedztwo WPKiW);
- rozbudowujący się układ komunikacyjny Aglomeracji Górnośląskiej i łączenie go w transeuropejskie systemy transportowo – logistyczne;
- ujęcie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach rozwoju gminy;
- powiązanie ochrony dziedzictwa kulturowego i turystyki (umieszczenie Parku Tradycji na Szlaku Zabytków Techniki);
- zróżnicowany zasób dziedzictwa kulturowego,
- rosnąca wiedza i świadomość władz lokalnych o wartości dziedzictwa kulturowego,
- poprawa edukacji w dziedzinie zarządzania dziedzictwem kulturowym,
- potencjał dziedzictwa kulturowego jako czynnik stymulujący rozwój przemysłu turystycznego,
- wzrost roli inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w ochronie zabytków,
- digitalizacja i udostępnianie dóbr kultury.
- próby zainteresowania mieszkańców ofertą turystyczną;
- zwiększanie świadomości poprzez wydawanie informatorów, folderów, publikacji;
- wdrożenie mechanizmów monitorowania i utrzymania ładu przestrzennego,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze;
- uporządkowanie zarządzania przestrzenią;
- znalezienie funkcji dla nieużytkowanych budynków zabytkowych;
- zachowanie bogactwa różnorodności biologicznej;
- określenie zasad zmiany przeznaczenia terenu zapewniających bezpieczeństwo inwestycji przy uwzględnieniu wymogów ochrony środowiska i dóbr kultury.

Zagrożenia:

- przewaga konkurencyjna sąsiednich ośrodków miejskich, zwłaszcza Katowic,
- struktura własnościowa przedsiębiorstw zarządzających siecią kanalizacyjną i ciepłowniczą,
- deficyt budżetowy wykazujący cechy trwałości,
- niewystarczające wykorzystanie studiów wartości kulturowych jako podstawy do polityki konserwatorskiej gminy,
- duża ilość opuszczonych i zaniedbanych w znacznym stopniu obiektów zabytkowych (zwłaszcza poprzemysłowych);
- niejednorodność zachowanych obiektów zabytkowych.
- słabe zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami,
- słabo rozwinięta edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego,
- odchodzenie od miejscowej tradycji przy modernizacji dawnych budynków i budowie nowych;
- presja inwestycyjna na tereny o walorach kulturowych i przyrodniczo-kulturowych,
- niewystarczająca promocja działań na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków,
- brak powszechnego zrozumienia potencjału społeczno-ekonomicznego dziedzictwa kulturowego.
- przepisy ustawy dotyczące ochrony zabytków postrzegane są jako ograniczanie możliwości dysponowania swoją nieruchomością, a nie jako szansa zachowania wspólnego dziedzictwa.

7. Zadania programu opieki nad zabytkami**7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami****1. Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego i jego ochrona**

- ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego:

Plan zagospodarowania przestrzennego powinien uszczegółowić zapisy dotyczące rygorów ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Konieczne jest precyzyjne określenie wymogów dotyczących obiektów objętych gminną ewidencją zabytków. Powinny być sprecyzowane dopuszczalne zmiany bryły, jak również zakres możliwych zmian związanych z wymianą stolarki okiennej i drzwiowej, zachowania elementów wyposażenia (np. posadzek na klatce schodowej, schodów i balustrad zabytkowych), czy zachowanie historycznego pokrycia dachu. Zapisy planu powinny precyzować wymogi co do nowych inwestycji zlokalizowanych wśród obiektów zabytkowych.

Plan zagospodarowania przestrzennego powinien również precyzować zasady ochrony krajobrazu kulturowego – historycznego, ukształtowania terenu, przebiegu historycznej sieci ulic

II. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego

1. Wpisywanie do rejestru zabytków obiektów gminnych (opracowana została lista obiektów, które powinny być wpisane do rejestru zabytków).
2. Zachęcanie innych właścicieli obiektów zabytkowych do wpisywania ich do rejestru zabytków,

7.2. Kierunki działań programu opieki nad zabytkami**I. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.**

1. Systematyczne prowadzenie prac konserwatorskich w obiektach zabytkowych będących własnością Gminy,
2. Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków:
  - stanowiących własność Gminy, w celu wytypowania najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów; na tej podstawie opracowanie planu remontów;
  - będących własnością instytucji, osób prywatnych i wspólnot własnościowych; wskazanie właścicielom konieczności przeprowadzenia prac remontowo – konserwatorskich oraz możliwości uzyskania dotacji lub refundacji kosztów prac z funduszy krajowych, wojewódzkich i europejskich.

3. stworzenie systemu ulg dla inwestorów podejmujących prace remontowe.
4. Ustalenie i przestrzeganie wymogów podczas prowadzenia remontów obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków w zakresie ukształtowania brył, wystrojów elewacji, stolarki okiennej i drzwiowej zewnętrznej oraz wyposażenia wnętrz sieni i klatek schodowych.
5. Uporządkowanie i odpowiednie zagospodarowanie zapleczy ciągów kamienic, tj. wewnętrznych podwórek, usunięcie z zapleczy blaszanych garaży i komórek;
6. Prowadzenie prac przy nawierzchni alejek i ścieżek cmentarzy;
7. Prowadzenie prac przy pielęgnacji i konserwacji zabytkowych drzewostanów cmentarzy i parków;
8. Monitorowanie stanu zachowania pomników oraz kapliczek i krzyży przydrożnych znajdujących się na terenie miasta.

II. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne:

1. Przeprowadzenie korekty współczesnych witryn sklepowych, niedostosowanych do charakteru obiektów.
2. Kontynuacja prac w zakresie napraw i wymiany nawierzchni ulic i ciągów pieszych.
3. Poprawienie estetyki ścian szczytowych budynków usytuowanych na osiach widokowych poprzez ich opracowanie kolorystyczne i plastyczne.
4. Uporządkowanie i stosowanie przepisów związanych z montażem reklam. Wyeliminowanie szpecących tymczasowych banerów.
5. Działania w zakresie uatrakcyjniania miasta pod względem turystycznym:
  - promocja szlaków turystycznych: Szlaku Zabytków Techniki i wypromowanie innych szlaków tematycznych;
  - oznakowanie tablicami informacyjnymi wszystkich ważniejszych zabytków miasta;
  - opracowanie ścieżek edukacyjnych związanych z poszczególnymi grupami zabytków.

8. Realizacja programu opieki nad zabytkami

1. Opracowanie szlaków turystycznych po poszczególnych grupach zabytków (wg kategorii wymienionych przy omawianiu zabytków nieruchomych):
2. Wykorzystanie obiektów zabytkowych dla tworzenia bazy hotelowo-gastronomicznej.
3. Opracowanie ujednoliconego systemu informacji z postaci trwałych tablic informacyjnych, wykonanych z estetycznych materiałów dla poszczególnych obiektów istniejących, jak również dla obiektów nieistniejących - ustawiając je w miejscach ich lokalizacji.

9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

1. Budżet miejski.
2. Budżet miejski – dofinansowanie.
3. Właściciele obiektów – osoby prywatne (z własnych środków).
4. Właściciele obiektów – instytucje (parafie, spółdzielnie mieszkaniowe, firmy).
5. Fundusz Sztuki Sakralnej.
6. Urząd Ochrony Zabytków Województwa Śląskiego.
7. Ministerstwo Kultury.
8. Dotacje celowe Unii Europejskiej.

10. Aneksy:

1. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa śląskiego.

1. Zespół pałacowo-parkowy obejmujący założenie parkowe oraz budynki przy ulicy: Chopina 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 - nr rej.zab. A/1289/82;
2. Ratusz przy ulicy Jana Pawła II 10 - nr rej. zab. A/1344/87;
3. "Zameczek" w Michałkowicach przy ulicy Oświęcimskiej 7 - nr rej. zab. A/1379/88;
4. Zespół folwarku w Michałkowicach (pałac wraz z parkiem, dom ogrodnika tzw. zameczek - wpisany do rej. odrębną decyzją, budynek gospodarczy, budynek dawnej kotłowni, budynek dawnej stajni, budynek piwniczki) - nr rej. zab. A/1611/95;
5. Budynek przy ulicy Powstańców 10 - nr rej. zab. A/1525/93;
6. Budynek Centrum Leczenia Oparzeń przy ul. Hibnera (ob. Jana Pawła II), nr rej. zab. A/1564/95;
7. Willa Fitznera przy ulicy 27 Stycznia 3 - nr rej. zab. A/235/09;
8. Kamienica przy ulicy 1 Maja 5 - nr rej. zab. A/1572/95;
9. Kamienica przy ulicy św. Barbary 12 - nr rej. zab. A/1569/95;
10. Osiedle robotnicze przy ulicy Górniczej 6, 7, 8, 9 - nr rej. zab. A/1571/95;
11. Parowy wyciąg kopalniany Szybu "Staszic I" Ruch II KWK "Siemianowice" z budynku przy ulicy Rutkowskiego (urządzenie przeniesione i zabudowane na terenie Parku Tradycji);- nr rej. zab. B/582/84;
12. Łaźnia miejska przy ul. Śniadeckiego 11 wraz z parkiem "Hutnik" - nr rej. zab. A/1649/97;
13. Park „Pszczelnik” - wpis z 1946 r.;
14. Kościół ewangelicki im. Marcina Lutra, ul. Świerczewskiego 28 – nr rej.zab. A/315/10;
15. Kamienica mieszkalno-usługowa z budynkiem restauracyjnym przy ul. Michałkowickiej 7 – nr rej.zab. A/325/11;
16. Budynek mieszkalno-usługowy przy ul. Kościelnej 16, nr rej. A/326/11;
17. Budynek mieszkalny przy ulicy Stanisława Wyspiańskiego 2, nr rej. A/394/12;
18. Budynki mieszkalne usytuowane przy ul. Henryka Rutkowskiego 1, 2, 3, nr rej. A/393/12;
19. Budynek dawnej portierni pałacowej – dom strażnika, przy ul. Fryderyka Chopina 1a, nr rej. A/429/15;

2. Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Siemianowic Śląskich.

1. Pływalnia Miejska, ul. Śniadeckiego 11
2. Ratusz, ul. Jana Pawła II 10
3. Dawny budynek administracyjny Fabryki Kotłów Parowych, ul. Powstańców 10
4. Willa, ul. 1 maja 5
5. Budynek poczty, ul. Świerczewskiego 26
6. Kościół p.w. św. Michała Archanioła, ul. Kościelna 1
7. Kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego, ul. Powstańców 2
8. Kaplica Adoracji Najświętszego Sakramentu, ul. Powstańców 2
9. Pałac Donnersmarcków, ul. Chopina 11-17
10. Rzeźba św. Jana Nepomucena, ul. Świerczewskiego 59
11. Kapliczka słupowa, ul. Chopina
12. Krzyż przydrożny, ul. Powstańców 2
13. Krzyż przydrożny, ul. Powstańców 56
14. Krzyż przydrożny, ul. Michałkowicka (przy skrzyżowaniu z ul. Wieczorka)
15. Krzyż na cmentarzu ewangelickim
16. Kapliczka słupowa przy ul. Orzeszkowej
17. Grupa Ukrzyżowania, ul. Kościelna 1
18. Kapliczka przydrożna, ul. Kościelna 30

19. Kapliczka słupowa, ul. Żeromskiego 2
20. Krzyż przydrożny fundacji A. Fojcika, ul. Żeromskiego
21. Krzyż przydrożny z 1856 r., ul. Watoły
22. Kaplica kubaturowa pw. św. Jana Nepomucena, plac Skrzeka i Wójcika
23. Kapliczka z figurą NMP, ul. Wróblewskiego
24. Krzyż z 1738 r., ul. Wiejska 33
25. Kaplica Góry Oliwnej, ul. Maciejkowicka
26. Grota MB z Lourdes, ul. 1 maja 8
27. Kościół p.w. św. Antoniego Padewskiego, ul. Kapicy
28. Plebania, ul. Powstańców 2
29. Kościół ewangelicki, ul. Świerczewskiego 28
30. Plebania parafii ewangelickiej, ul. Świerczewskiego 28
31. Dawny budynek parafii ewangelickiej (ob.przychodnia), ul. Wyspiańskiego 3
32. Cmentarz w Michałowicach, ul. Maciejkowicka
33. Dawny Szpital Spółki Brackiej (ob. Centrum Leczenia Oparzeń), ul. Jana Pawła II 2
34. Willa Fitznera, ul. 27 stycznia 3
35. Dom ogrodnika i leśniczego, ul. Oświęcimska 7
36. Dawna willa dyrektora kopalni, ul. Oświęcimska 2
37. Szkoła, ul. Okrzei 2
38. Browar, ul. Browarowa 1: budynek dawnej słodowni, budynek dawnej leżakowni, zespół dawnych budynków filtracji, rozlewni i obciążu beczkowego, budynek mieszkalny, dawna administracja i socjalny, dawna warzelnia, dawna kotłownia, dawna hala maszyn, dawna oczyszczalnia ścieków
39. Krzyż na cmentarzu przy ul. Cmentarnej
40. Pałac Rheinbabenów, ul. Oświęcimska 5
41. Siemianowickie Centrum Kultury, ul. Niepodległości 45
42. Dawny Urząd Gminy, ul. Krakowska 1
43. Cmentarz ewangelicki, ul. Cmentarna
44. Cmentarz katolicki, ul. Cmentarna
45. Cmentarz katolicki, ul. Michałowicka
46. Cmentarz katolicki, ul. Okrężna
47. Willa naczelnika gminy, ob. poradnia zdrowia, ul. Szkolna 2
48. Centrum Zarządzania Kryzysowego, ul. Dąbrowskiego 13
49. Szkoła podstawowa nr 11, ul. Słowackiego 5
50. Szkoła podstawowa nr 6, ul. 1 maja 16
51. Szkoła – gimnazjum i liceum katolickie, ul. 1 maja 1
52. Szkoła podstawowa nr 3, ul. Szkolna 15
53. Siedziba MOPS, ul. Szkolna 17
54. Dawna szkoła, ul. Pszczelnicza 10
55. Willa, ul. Cmentarna 1
56. Budynek ZSP, ul. Pułaskiego 2
57. Szkoła, ul. Matejki 5
58. Kamienica, ul. Mysłowicka 22, 24, 26
59. Zespół dawnych budynków administracyjnych kopalni "Siemianowice", ul. Rutkowskiego 1-3
60. Liceum, ul. Śniadeckiego 5
61. Szkoła, ul. Barlickiego 2
62. Kamienice, Boczna 7,10
63. Kamienice, ul. Brzozowa 2,3,4,5,6,7,8,10,10a,11,14
64. Kamienice, ul. Buczka 1,2,3,4,5,6,7
65. Kamienice, ul. Hutnicza 6,7,8,9,14,14a,15,16,17,18,19,20,22,24

66. Kamienice, ul. Cmentarna 2,3,4,4a
67. Kamienice, ul. Damrota 1,2,4,5,6,7
68. Budynki mieszkalne, ul. Dąbrowskiego 2,4,5,6,7,8,9,10,11,12,14,15,16
69. Kamienica, ul. Dworcowa 3
70. Kamienice, Fabryczna 8, 8a, 11
71. Kamienice, ul. Głowackiego 4,5,11,11a
72. Kamienice, Jagiellońska 1,2,3,4,5,5A,6,7
73. Kamienice, ul. Jana Pawła II 3,3a,4,5,6,7,11,12,13
74. Kamienice, ul. św. Barbary 2,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19/21,20,23,24,25,27,28,30
75. Budynki mieszkalne, ul. Chopina 3,4,5,6,7,8,9,10
76. Budynki mieszkalne z zabudową gospodarczą (chlewiki), ul. Górnicza 3,4,6,7,8,9
77. Kamienica, ul. Kasprzaka 2
78. Wille, ul. Katowicka 16,18
79. Kamienice, Kilińskiego 5, 5a, 7
80. Budynki mieszkalne, ul. Komuny Paryskiej
2,4,4a,6,6a,7,8,9,10,12,16,17,17a,18,19,20,22,24,24a,25,26,27,28
81. Zespół dawnej kopalni, ul. Konopnickiej i Rutkowskiego: dawny budynek warsztatu elektrycznego z 1916 r., dawny budynek straży pożarnej z 1920, budynek dawnej cechowni z 1901 Rutkowskiego 4, budynek dawnej łaźni robotniczej z 1890/1915, budynek dawnej kuźni z 1890 i warsztatu mechanicznego z 1920 - Konopnickiej 1, budynek dawnej maszynowni "Staszic II" z 1914, budynek dawnego warsztatu MS z 1894, budynek dawnej kompresorowni z 1925, budynek starej kotłowni z 1880, budynek dawnej elektrowni z 1897, kotłowni z 1909, administracyjny dawnej elektrowni z 1900
82. Budynki mieszkalne, ul. Kopernika 2,3,5,7,8,11,12,13,14,17,17a
83. Kamienice, ul. Kościuszki 1,2,4,5,6,7,8,9,11,13,15,17
84. Kamienica, ul. Krasińskiego 1a
85. Kamienice, ul. Krótka 1,2,3,4,5,6,7,8
86. Budynki mieszkalne, ul. Ligonja 1,2,3,4
87. Budynki mieszkalne, ul. Lompy 2,3,6,8
88. Kamienice, ul. 1 maja 2,3,6,7,8,10,12,14,18
89. Kamienice, ul. Matejki 4,12,14,19,19a,19b,20,20b,22,23,24,26,29
90. Budynki mieszkalne, ul. Michałkowicka 3,5,7,15,25,27,28,29,31,31a,32,33,35,37,39,41,43,45
91. Kamienice, ul. Mickiewicza 1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,13,15,17,19
92. Kamienice, ul. Karola Miarki 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15
93. Budynki mieszkalne, ul. Deji 1,2,3,4,5,6
94. Budynki mieszkalne, ul. Żwirki i Wigury 1,2,3,4,5,6
95. Budynki mieszkalne, ul. Kołłątaja 6,8,10
96. Kamienice, ul. Ogrodowa 3,4,5,6,7,8,9,10
97. Budynek dawnej dyrekcji kopalni, ul. Olimpijska 8, budynek nadszybia z wieżą wyciągową, budynek dawnej sprężarkowni, budynek dawnego warsztatu szybowego, budynek dawnej kotłowni wraz z dobudówkami, budynek dawnej rozdzielni z częścią biurową
98. Kamienice, ul. Parkowa 2,4,7,8,9,10,10a,11,12,13,14
99. Kamienice, ul. Piaskowa 1,2,3,4,5,6,7,9,11
100. Piastowska 1,3,5,13,16,17
101. Kamienice, ul. Powstańców
4,6,8,11,11a,13,16,18,19,20,21,22,23,24,25,27,29,29a,31,33,35,40,42,50,52
102. Kamienice, ul. Pszczelnicza 2,4,7,8,10,,11
103. Kamienica, ul. Pułaskiego 1,2
104. Kamienice, ul. Sienkiewicza 2,11,13,17,19
105. Kamienice, pl. Skargi 1,2,3

106. Kamienice, ul. Słowackiego 1,1a,2,3,4
107. Kamienice, ul. Sobieskiego 1,2,3,4,6,7,7a,10,11,13,16,27,28,29,31,32,33,34,35,36,37,40,42,43
108. Budynki, Aleja Sportowców 2,4,9,10,14,15,18,22,23,24,28
109. Kamienice, ul. Staszica 3,5,7,9
110. Kamienice, ul. 27 stycznia 2,4,6
111. Kamienice, ul. Szefflera 2,3,10a,12,15
112. Kamienica, ul. Szkolna 1
113. Kamienice, ul. Śmiłowskiego 1,3,4,5,7,9,10,11,13,15,17,19,23,32,34,39,41,43
114. Kamienice, ul. Śniadeckiego 1,2,3,5,7,9
115. Kamienice, ul. Świerczewskiego
2,3,4,5,6,7,11,12,13,17,19,23,25,29,34,39,40,42,49,51,66,67,68,70,71,72,74,75,76,77,78,79
116. Budynki mieszkalne, ul. Trafalczyka 2,3,3a,3b,3c,4,5,5a,6,6a,7a,7b,9,9a,10,10a,11,11a,12,13
117. Kamienice, ul. Waryńskiego 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10
118. Kamienice, ul. Wieczorka 1,2,3,4,5
119. Kamienice, plac Wolności 1,2,3
120. Budynki, Wojska Polskiego 1,1a,8,14
121. Budynki, ul. Wyspiańskiego 2,3,4,5
122. Budynki mieszkalne, ul. Bytomska
1,1a,2,2a,3,3a,4,4a,5,5a,14,14a,15,16,16a,17,17a,23,23a,24,24a,25,26,26a,27,27a,28,28a,31,32,32a,
39,41 - zespół dawnego szybu "Północnego" - dawna łaźnia i cechownia, budynek portierni
123. Barlickiego 5,14
124. Budynki, Brandysa 1,5,8,15,17,22,23,24,25
125. Budynki mieszkalne, ul. Łukasińskiego 1/3,2/4,5/7,6/8,9/11,10/12,13/15,14/16,17/19,18/20,
21/23,22/24,25/27,26/28,29/31,30/32,33/35,34/36,37/39,38/40,41/43,42/44
126. Kamienice, ul. Kościelna
3,5a,8,9,10,13,14,14a,16,17,17a,17b,18,21,22,23,25,26,29,31,33,35,41,49,51,53,55,59,61,67,67b
127. Budynek Krakowska 1
128. Zespół zabudowy dawnej kopalni "Michał", ul. Orzeszkowej – budynek dawnej stajni, łaźni
górnicy z 1900, dawnej hali sprężarek z rozdzielnią z 1905, dawnej kotłowni, komin kotłowni,
dawnej maszyny szybu "Wschodni", dawnej maszynowni szybu "Krystyn" z 1902, wieża
wyciągowa szybu "Krystyn" z 1975
129. Budynki, Maciejkowicka 2,4,6,8
130. Kamienice, ul. Oświęcimska 8,10,12,13,14,16
131. Budynki mieszkalne przy ul. Paryskiej 2,4,4a
132. Budynki, ul. Pocztowa 2,4,5,5a,6,6a,7
133. Budynki mieszkalne, ul. Przyjaźni
1,2,3,4,5,6,7,9,11,12,13,14,15,16,17,19,21,23,25,27,29,31,33,35,37,39,41,43
134. Budynek, ul. Sienna 1
135. Budynki mieszkalne, ul. Traugutta 1,2,4,5,6,8,9,11
136. Budynki, ul. Wojciecha 2,2a,4
137. Budynki mieszkalne, ul. Żeromskiego 2,10,12,13,13a,14,15,18,24
138. Kamienice, ul. Bytkowska 3,4,5,8,10,17,19,21,23,25,27,28,29,30,32,34,36
139. Kamienice, ul. Niepodległości 2,4,16,18,20,33,34,39,50
140. Budynki mieszkalne, ul. Watoły 2,4,6,12,14,18,20,22,25,29
141. Kamienice, ul. Wróblewskiego 11,12,14,14a,15,16,17,18,18a,19,20,23,25,27,29,31,33,35
142. Budynki, ul. Górna 1,2,3,4,5,7
143. Budynki, Gwardii Ludowej 1,8,11,13
144. Kamienice, ul. Zgrzebnioka 2,3
145. Budynki mieszkalne, ul. Krupanka
4,6,11,12,17,20,24,26,27,35,37,39,41,45,47,48,49,50,53,55,57,62,64

146. Zespół dawnego szybu "Bańgów", Krupanka – dawna cechownia i łaźnia, budynek portierni
 147. Kamienice, ul. Zwycięstwa 1,3
 148. Kościół pw. WNMP, Żniwna 2
 149. Kapliczka Izydora Oracza, ul. Żniwna
 150. Cmentarz choleryczny z 1849 r.
 151. Budynki, ul. Wiejska 2,17,19,35,40,49,137
 152. Zespół historycznej zabudowy huty "Laura" (później "Jedność") – wieża wodna, zespół zabudowy dawnej bramy północnej z 1910 r., budynek administracyjny z częścią warsztatową, komin kotłowni i stalowni, dawny budynek biurowy zaopatrzenia wraz z rozdzielnią z 1910 r., zespół hal dawnej walcowni "Innocenti", budynek dawnej stolarni z 1844 (ruina), fragment dawnego ogrodzenia z pocz. XX w.
 153. Hala produkcyjna dawnej huty szkła, ul. Fabryczna 5
 154. Dawna zabudowa w kompleksie Wojskowych Zakładów Mechanicznych, ul. Powstańców 5-7
 155. Zespół dawnej kopalni i huty cynku "Siemianowice" przy ul. Chemicznej – historyczne budynki dawnej kopalni w zachodniej części zespołu, historyczna zabudowa dawnej huty w pn i wsch. części zespołu (pozostałości prażalni blendy i fabryki kwasu siarkowego)
 156. Fortyfikacje Obszaru Warownego Śląsk
 - schron bojowy żelbetowy z kopułą (Michałkowice, rejon pól przy granicy Chorzowa i Piekar Śląskich),
 - prochownia górnicza (Michałkowice, rejon pól przy granicy Chorzowa i Piekar Śląskich);
 - dwa schrony wartownicze w rejonie dawnej kopalni "Michał";
 - schron wartowniczy w Michałkowicach na terenie dawnego szybu północnego;
 - schron wartowniczy w Bańgowie przy ul. Krupanka.

3. Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie Siemianowic Śląskich.

Tabl. 1.5.2. Obszary potencjalnego występowania zabytków archeologicznych Nr / miejscowość	Arkusz	Rodzaj stanowiska	Chronologia
1 - Bańgów	97-48	śląd osadnictwa	pradzieje
2 - Bytków	97-47	śląd osadnictwa	epoka kamienia
3 - Bytków	97-47	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	starożytność; starożytność
4 - Michałkowice	97-47	osada otwarta	średniowiecze
5 - Michałkowice	97-47	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
6 - Michałkowice	97-47	osada otwarta ?	średniowiecze
7 - Michałkowice	97-47	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	epoka kamienia; średniowiecze
8 - Siemianowice	97-47	śląd osadnictwa	średniowiecze
9 – Chorzów (na granicy z Siemianowicami)	97-47	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa;	starożytność; starożytność